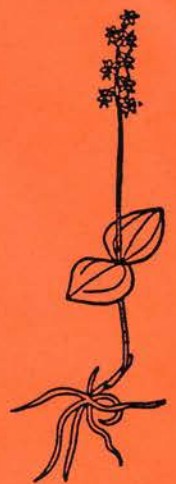
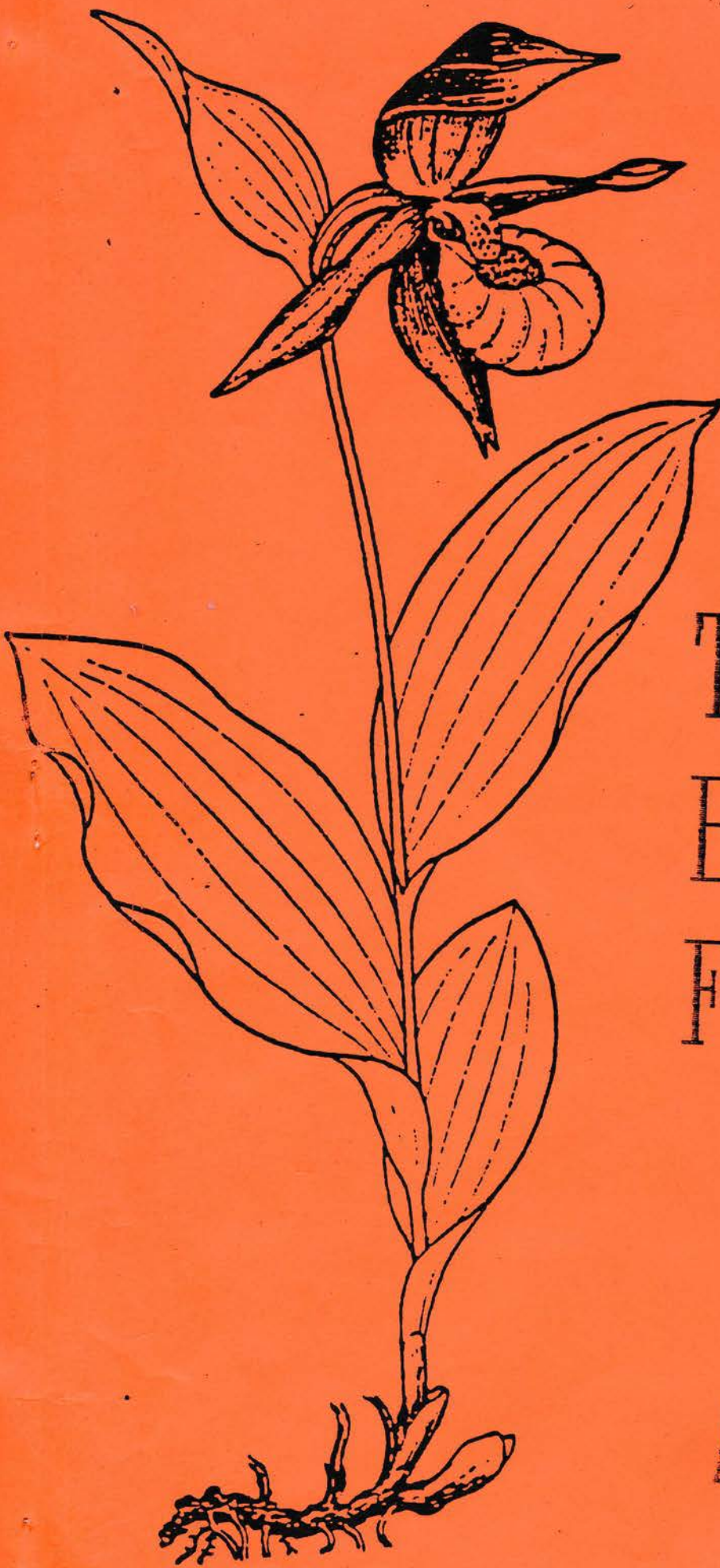

Olaf

TELEMARK
BOTANISKE
FORENING

ÅRSRAPPORT
1991

INNHold

Årsmøtet 1990.....	s. 1
Langs gamle seterveger og tråkk i Luksefjell.....	s. 3
Jubileumsmøte.....	s. 6
Julemøte - Minner fra Bornholm.....	s.11
Stølsdrift og gamle kulturområder.....	s.16
Bhutan - et siste Shangri-La?.....	s.19
Sukkerlønnens land.....	s.21
"Blomstene mine" i 1990.....	s.24
Regnskog som forsvant.....	s.29
Vegetasjonsøkologisk overvåking av barskog i Norge...s.	31
Blåveisblomstringsturen.....	s.33
Tåtøy.....	s.35
Håøya, den "høye" øya i Telemark.....	s.36
Vinjekilen i Åbyfjorden.....	s.36
Asklikollen i Luksefjell.....	s.37
Styggåsen i Brunlanes.....	s.38
Kilen i Kviteseid.....	s.39
Helgetur til Lårdal i Tokke.....	s.41
Bassebu.....	s.43
Sandøya.....	s.44
Sommerekskursjon til Bøverdalen.....	s.45
Luksefjell.....	s.52
Hof i Vestfold.....	s.53
Vestre Rauene i Kragerø.....	s.54
Landtjønn i Sauherad.....	s.56
Sopptur i Bamble.....	s.57
Urterike slåtteenger i Telemark.....	s.57

ÅRSMØTET 1990

Årsmøtet 1990 fant sted på Kikuthytta i Skien fredag 26. oktober. Det var 41 medlemmer tilstede. Møtet ble åpnet litt før kl. 1900, og formannen ønsket alle velkommen. Sakslisten ble lest opp, og det kom ingen kommentarer til denne eller til møteinnkallelsen. Roger Halvorsen ble valgt til ordstyrer og Priscilla Hansen til referent. Formannen leste først opp årsberetningen fra hovedforeningen. Det kom ingen kommentarer og beretningen ble godkjent ved applaus. Så ble den første årsberetningen fra Norsk Botanisk forenings lokallag i Larvik lest opp. Det har ca. 35 medlemmer og har fått en meget bra start. Den ligger administrativt under TBF, som nærmeste fylkesforening. Årsmøtet godkjente beretningen ved applaus.

TBF's årsberetning kunne fortelle om et fremgangsrikt og aktivt år. Foreningen har nå ca. 272 medlemmer. Også denne beretningen ble godkjent ved applaus. Regnskapet ble delt ut, og etter et par spørsmål til kassereren, ble det godkjent. Hovedforeningen hadde ikke sendt noen forslag til behandling.

Det kom to forslag fra styret: det første om at årsmøtet velger formannen i turkomitéen, samt at denne blir medlem av styret som derved utvides med et medlem til fem medlemmer. Dette skulle være en prøveordning fram til årsmøte 1991. Det ble en del diskusjon, og det ble til slutt vedtatt at formannen i turkomitéen skulle velges på årsmøtet som foreslått, men at vedkommende skulle tiltre styret uten stemmerett. Ordningen skal vare fram til årsmøtet i 1991. Da vil det evt. bli tatt stilling til en lovendring for å utvide styret til fem medlemmer.

Det andre forslaget var om en instruks til turkomitéen som skulle gjøre deres ansvarsområde klarere enn det er i dag. Årsmøtet fant dog ut at dette var et spørsmål som bedre kunne ordnes av styret og formannen i turkomitéen i samarbeid.

Formannen i valgkomitéen, Bjørn Lervik, leste så opp sine forslag. Valglisten ble godkjent ved applaus, som følger:

Styre(gjenvalg for alle)

Roger Halvorsen, formann

Priscilla Hansen, sekretær

Olaf Svendsen, kasserer

Karl Eriksen, styremedlem

Turkomitéen

Bjørn Erik Halvorsen, formann - gjenvalg
 Sigmund Tverrmyr - gjenvalg
 Lise Stokstad - ny
 Einar Enoksen - ny

Listera - redaksjonskomitéen

Roger Halvorsen - gjenvalg
 Charlotte Bakke - ny
 Håkon Søvde - ny

Møtekomitéen

Inger Johanne Vik - gjenvalg
 Randi Bøhle - gjenvalg
 Lillemor Abrahamsen - ny
 Olga Hansen - ny

Flora-atlas

Kjell Thowsen - gjenvalg

Revisor

Oddveig Skifjeld - gjenvalg

Valgkomitéen(gjenvalg for alle)

Harald Stendalen
 Torbjørn Skifjeld
 Bjørn Lervik

Under eventuelt kom det spørsmål fra kassereren om nødvendigheten av å øke kontingenten, men dette var det ikke stemning for. Bjørn Erik ba om hjelp fra alle medlemmene angående forslag til turområder og ledelse av ekskursionene. Jan Erik Tangen foreslo at vi skulle spandere nytt og større lerret for framvisning av lysbilder. Forslaget fikk bifall. Sekretæren tok så ordet og rettet en takk til formannen for hans innsats i løpet av foreningens første ti år. En Bornholmsk keramikkfigur ble overrakt med en hjertelig takk fra alle.

Etter litt forfriskninger gikk vi over til kveldens program. Roger kåserte over tema: Gudenavn og plantenavn. Han hadde en imponerende samling lysbilder både fra naturen og fra mytologien. Her var det både illustrasjoner fra bøker og bilder av skulpturer tatt ved besøk i Roma.

Han begynte med norrøn mytologi, og vi var forbauset over hvor mange planter han hadde klart å knytte til denne - fra ask og alm til misteltein, balderbrå, tyrihjelms, trollurt og huldreblomst.

Enda flere plantenavn har som forventet tilknytning til gresk og romersk mytologi. Her kjente vi igjen både Adonis(Våradonis) og Paris(Firblad), Ceres(Cerealia - kornslekten), Herakles(Heracleum-Bjørnekjeks), Myrrha(Myrrhis - Spansk kjørvel), Silenus(Silene-smelle-slekten), Melandriion(Melandrium-Jonsokblom), Iris, Centaurus(Centaurium - Tusengylden og Centaurea - Knoppurt), Artemis(Artemisia - Malurt), Achilles(Achillea - Ryllik), Cassiope(Moselyng og Kantlyng), Andromeda(Kvitlyng), og mange flere. Om hver av disse mytologiske figurene hadde Roger en liten historie å fortelle, og knyttet derved det hele sammen til et fengslende foredrag.

Priscilla Hansen

LANGS GAMLE SETERVEGER OG TRÅKK I LUKSEFJELL 6. NOVEMBER 1990

Rundt 50 mennesker møtte opp i Beha-gården for å høre Magne Kortner og se hans lysbilder. Han viste først et bilde av en utsikt mot Skien tatt fra Skrehelle for å vise at det finnes uberørte og naturskjønne områder så utrolig nær byen. Det ble kanskje ikke så mye botanikk denne kvelden, men desto mer en vandring i naturen og i spor av lokalhistorie.

Fra Skrehelle fører veien nordover mot Mo-dammen. På Mofjellet fant den siste trefningen under krigen sted. Under tømmerfløtningen var Mofoss tidligere et yndet utfartssted, når tømmeret skulle skyves utfor fossen. Det var nok et syn i den smale, strie passasjen. Under fossen finnes det en møllestein som taler sitt stille språk om tid-

ligere beskjeftigelse her.

Nordover på Luksefjellveien kom vi til stedet Flittig - med gamle tømmerbygninger rammet inn av geiterams i sitt siste flor. Engelskmennene kaller denne for "blitz weed" - for den var den første planten som etablerte seg i bombekraterne. Også her kan man se rester etter en mølle, like ved veien, men usynlig derfra.

Litt lenger nordover tar en gammel ferdselsvei av til høyre mot Vassenden og videre til Kongsberg. Den er delvis steinsatt, for her har Kong Oscar ridd med staselig følge. Her har også 15-årige Mogensine fra Sans Souci ved Skien gått, og hun har berettet om ferden i dagboken sin. Her kan vi se stolper fra lenge før SKK's tid - ikke som nå med støttebøylene støpt ned i fjellet ved hjelp av alskens mekanisk verktøy - nei, her var det digre kampestein stablet opp rundt stolpen. Slit skulle det være!

Av den gamle dammen ved Vassenden er det bare noen murer igjen, men Løvenskiold har satt opp et minnesmerke som forteller historien om dambyggingen. Her ventet fløterne på nordavinden, og søkte ly under en heller i nærheten. Kom ikke nordavinden, måtte tømmeret ros nedover - et ikke ufarlig foretagende!

Veien førte videre forbi gamle, mer eller mindre øde gårder - Grinilia, Haukeroa, og så en halv mil nord for Luksefjell, Besstul. Om denne siste skrev Mogensine at den var så svart at de kunne ikke ta inn der, men rastet utenfor.

Enda lenger nordover ligger Steinliseter. Veien går stedvis over myrlendt område, og her er den belagt med kavler - solide trestokker, kongens hester skulle kunne gå trygt over. Navnene på fjelltoppene omkring tyder på et "kjempesolur" - Duggursknatten, Nonskollen, Middagskollen. Nord for den første går et dypt skar som bærer navnet Gjest Bårdens dal.

Fra høyder langs veien kan man se helt inn til Skrimfjellet og den karakteristiske silhuetten av Styggemannen. Skrim betyr svakt lys, og fjellet er faktisk preget av en mørkere bergart.

Vi kom nå inn på den gamle setervegen, hvor folk fra Sauheradområdet gikk i sju timer med bølgingen sin opp til sommerbeitet. Her så vi gamle bilder tatt av fotografen Tiedeman-Bøhle. Han hadde kjøpt kamera for erstatningspengene som han fikk etter

en arbeidsulykke ved Kongsberg gruver, og travet rundt i området med studenter som hjalp ham med å bære det tunge utstyret. Han fotograferte budeiene og karene i sin fineste stas, sammen med de flotte Telemarkskyrne. Vi så et av hans bilder tatt ved Steinliseter, og deretter et tatt fra samme vinkel i dag. Bygningene var noe mer forfalne nå, men umiskjennelige. I nærheten så vi en flott bestand av turt, bjørnens yndlingsmat.

Så kom vi innom Rønningsliaseter; et flott anlegg hvor det i sin tid gikk opptil 60 dyr på beite om sommeren. Nå er bygningene mer eller mindre åpne mot himmelen. Her og der kan man se rester etter det gamle flistaket. Flisene ble laget med en spesiell flishøvl. Tiedeman-Bøhle hadde vært her også, så man fikk se litt av den gamle prakten. Litt lenger nordover ligger Kroktjern, med Nonsknatten i bakgrunnen. Her ble den sist felte bjørn i Telemark skutt den femte mai 1923.

Deretter fulgte vi den gamle setervegen til Sommerseter og Sambuset, så over Rovtrollknatten sør for Brudetjern. Stien er stedvis utydelig og av og til sperret av velvoksne vindfall. Der hvor det tidligere lå en seter, kan man se av planteveksten hvor de gamle bygningene var plassert. Planteartene følger omrisset av grunnmurene. Man finner også rester etter en gammel bro som ble bygget over en kløft slik at kyrne kunne komme trygt fram.

Halveis mellom Rønningsliaseter og Sommerseter, sør for stien, ligger Skreihelle. På et gammelt kart vises her en bjørnestille, og Kortner fant faktisk både stokk med øksemerker og hestebein. Når seterfølget kom til Skrivarberget, hadde de gått halve veien, og her tok de gjerne en pause. Det ser vi, for her har de rukket å hamre navnene sine inn i steinflaten. Kortner hadde opplevd en gang når han viste dette bildet, at en av tilhørerne kjente igjen navnet til sin bestefar!

Så hoppet vi over til Narefjellet for å nyte utsikten fra dens golde grunnfjell. Vi kunne se Bølevatnet og Ørnenuten, det høyeste punktet i området, og tok en rask klatretur opp etterpå. Siden stod vi ved Eiangvatnet, med Eiangen seter på nordsiden og Huldreberget tvers over vannet. Steder hvor troll og denslags holdt til, var alltid plassert på trygg avstand fra setrene. Det var best å være forsiktig!

Vi avsluttet turen med vår kyndige guide ved Steinsbruvatnet, hvor der faktisk er en steinbro, det er nærmest et vadested, der det går an å komme seg tørrskodd over - vel og merke når vannet er lavt nok! Så ble det kveld, med kaffebål og solnedgang. Freden var til å ta og føle på. Man hørte nesten fuglenes kveldsang. Det hadde vært en opplevelse av de sjeldne. Roger uttrykte vår umiddelbare reaksjon da han sa; "Neste år legger vi alle våre turer til dette skjønnne området."

Priscilla Hansen

JUBILEUMSMØTE - JARSENG 23. NOVEMBER 1990

Våre ti år ble feiret med en riktig fest. Hele 96 mennesker hadde meldt seg på til kvelden på Jarseng sportstue. Festkomitéen hadde overgått seg selv og laget en alletiders koselig aften. Vi ble møtt med en kopp varm gløgg som gjorde godt i denne heller "sure" høstkvelden. Så satte vi oss rundt langbordet- ja, det var nettopp det det var: hele tjue meter pluss at der var et bord til på ti meter. De var pyntet med blomsteroppsatser hele veien.

Oddveig Skifjeld ønsket oss velkommen på vegne av festkomitéen, for så å overlate ordet til kveldens toastmaster, Jan Erik Tangen. Så var vi i gang, med sang, kåseri, gratulasjoner og overrekkelser av gaver, og selvsagt, noe å bite i!

Vi åpnet med en sang skrevet spesielt for anledningen av Roger (hvem ellers?), til akkompagnement av Ivar Skifjeld på gitar. Han fortsatte så med et par viser av Evert Taube, før Øyvind Skauli slapp til med sin prolog. Ja, den må vi få trykket opp i Listera, for han tok for seg hele vår historie, med en hyllest til alle dem som har bidratt til at foreningen er det den er blitt - et fellesskap av blomstervenner som vet å dele gleden over det skjønnne med hverandre, samtidig som de deler kunnskapene til gjensidig berikelse.

Det ble litt mer allsang før kveldens gjest, Simen Bretten fra Kongsvoll høyfjellsøkologiske stasjon sto klar med sine lysbilder og et historisk tilbakeblikk over hva Dovre-området har betydd for botanikere. Foredraget hadde fått tittelen; Botaniske opplevelser på begge sider av Kongeveien på Dovre.

Bretten begynte med å vise et bilde fra en utsikt mot Snøhetta, som man inntil langt ut på 1800-tallet trodde var Europas høyeste fjell! Flere bilder ga et lite innblikk i dette veldige landskapet: Der var fattige sandsteinsområder med lyse bergarter. Vi fikk se utsyn fra toppen av Knutshø mot Hjerkin (hvor det utrolig nok er foreslått bygget et destruksjonsanlegg). Vi så en isbre ; smeltevannet fra den renner mot øst, og havner til slutt i Glomma. Der var ruiner av gamle varder og lavgrodde vegmerker. Spor etter stien fra vikingtiden var såvidt synlig på nært hold, men de ble mer tydelige i terrenget sett på avstand. Stien følger E6 øst for Drivdalen, det er en god og tørr trasé som er forholdsvis flat. Den er kjent både fra muntlige og skriftlige overleveringer.

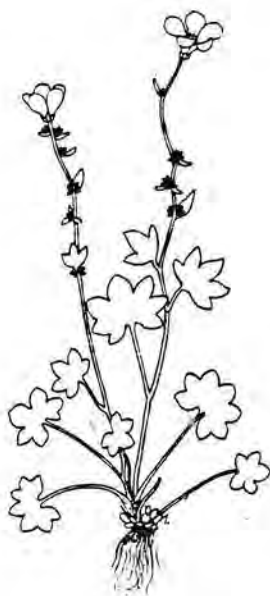
Øst for E6 er det innslag av kalkfjell, og her finner vi også det mest interessante området, botanisk sett. Opp mot Knutshøene, fra lav-alpin til mellom-alpin sone, har det vært sommerbeite fra gammelt av, og området brukes fremdeles av lokalbefolkningen. Ruinene av de gamle setrene finnes alltid på kalkrike bergarter, for her var det best beite. Rosenrot (*Sedum rosea*) er en gammel kulturplante. Rota ble lagt i bløt, og vannet brukt til å fremme hårvekst. Harerug (*Polygonum viviparum*) hadde også mange bruksområder, noe som dens mange navn vitner om. Bladene ble kalt fauglemat. Yngleknoppene, kjent lokalt som "knoppo", har alltid vært populære blant barn. Både de og rota ble i nødsår brukt som mat.

Nå fulgte en utvalgt blanding bilder av kjente botanikere med tilknytning til Dovre; Georg Christian Oeder, Matthias Blytt, Thekla Resvoll,Barth, Axel Blytt, Ingebret Hagen, Elisabeth Ekman, Gunvor Knaben, Johannes og Dagny Tande Lid og Olav Gjærevold. Disse var flettet fint sammen med bilder av plantene de oppdaget eller forsket på. Der var bilder både fra naturen og illustrasjoner fra *Flora Danica*. Gamle fotografier av Kongsvoll fjellstue og andre steder var også tatt med.

Oeder ble i 1750 så betatt av alt det nye han fant i området, at han heller avlyste forelesninger hjemme i København enn å avbryte oppholdet her. I 1760 utga han det første bindet av *Flora Danica*, med delikate tegninger av de plantene han fant her. Gullmyrklegg (*Pedicularis oederi*) er oppkalt etter ham. Deretter kom Matthias Blytt, som i 1830 utga et skrift om floraen, inkludert moser og lav. Det var et imponerende foretagende. I 1892 ble Oppdalsildre

(*Saxifraga opdalensis*) beskrevet av Axel Blytt. Dette er en kryssning mellom knoppsildre (*S. cernua*) og bekkesildre (*S. rivularis*), og Bretten viste oss et sjeldent bilde hvor de tre artene sto side om side.

Kongsvoll gård ble bygget omkring 1720. Vi fikk se både tegninger og tidlige fotografier av gården. I 1877 ble Rørosbanen åpnet, med påfølgende svikt i antall reisende over Dovre. Til gjengjeld ble stedet et populært turistmål. Fra 1890 ble det en voldsom utbygging på Kongsvoll. På denne tiden utga Barth en bok: "Knutshø eller fjellflora", det var kanskje den første populærbok om planter. Folk fra hele Europa strømmet til Dovrefjellene om sommeren, og det ble "in" å samle planter. Folk med forretningssans bodde der oppe hele sommeren, samlet og presset planter, og solgte dem til botanikere. Dovrevalmuen (*Papaver radicum* ssp. *ovatilobum*) var på kanten av utryddelse. Noen arter ble fredet, men så tok heldigvis "bølgen" slutt og interessen dabbet av. Dovre ble igjen overlatt til de seriøse botanikerne.

Blant disse var Ingebret Hagen, lege av yrke, men med glødende interesse for moser. Han søkte seg til Oppdal som distriktslege, men gikk snart over til moseforskning for fullt. Resultatet av det ble den første norske moseflora.

Thekla Resvold, ansett som en original av sine samtidige med sine bukser og kortklippede hår, var en dyktig botaniker. Hennes doktoravhandling om "Planter som passer til kort og kald sommer" omhandlet flere arter, blant annet isssoleie (*Ranunculus glacialis*).

Den trenger 5-6 år før den blomstrer. Snøsoleie (*Ranunculus nivalis*) har antagelig verdensrekord i tiden den trenger for frøsetting. Den kan blomstre 5 dager etter at snøen er borte, og stå med frø 17 dager seinere! Det er også Thekla Resvold vi har å takke

for den botaniske hagen ved jernbanestasjonen. Den skal nå forresten flyttes over veien, til et område ved fjellstua etter NSB's ønske og av sikkerhetsmessige grunner.

En svensk botaniker, Elisabeth Ekman, studerte *Draba*-slekten i området. Vi fikk se et bilde av den lille tinderublom (*Draba caccinum*) som vokser høyt oppe på fjelltopper. Gunvor Knaben studerte fjellvalmuer. Hun har utredet om flere av de underartene som finnes

i Norge. Johannes og Dagny Tande Lid var ofte her. Mange av hennes tegninger ble til på rom nr.14 ved Kongsvoll fjellstue. Olav Gjærevoll er blant dem som stadig har tatt med seg studenter opp hit. De går alltid "Blytts rute", for der får de med seg det meste som Dovre har å tilby av planter.

En rik flora betyr også et rikt dyreliv. Bretten hadde med seg noen fantastiske bilder, b.l.et av blåstrupe, fjellets nattergal, og et av grønnstilk, en østlig art som ikke finnes vest for E6. Vi så et heiloreir med egg, seinere med utklekkede unger og mora i nærheten, alle kamuflerte slik bare naturen kan prestere det. Deretter ble det vist et bilde hvor det bare var en lavvokst einer med noen steiner og litt "grønt" rundt. Neste bilde var tatt litt tettere innpå. Det viste ei lirype som hadde lagt seg til rette under eineren. Den var det ingen som hadde lagt merke til på det første bildet. Det gjelder å ha øynene med seg i fjellet!

Også moskusen var med; "fortidsdyret" som lenge var en truet art. Den ble satt ut på Dovre i 30-årene, men døde ut under krigen. Nå ved andre forsøk ser det ut som om den trives, og for tiden er det ca. 50 dyr i området. Bretten kunne berette at den også har lært botanikerne noe; nemlig forskjellen mellom sølvvier (*Salix glauca*) og lappvier (*S. lapponum*). Den førstnevnte smaker beiskt og er uspiselig, mens den andre, beitet av moskusen, smaker nesten som salat.

I 50-årene skapte en for stor reinsdyrstamme et overbeittingsproblem på Dovre. Den ble redusert ved hard jakt, men mange sultet ihjel. Selv nå, 40 år etter, er ikke lavdekket skikkelig tilvokst igjen mange steder.

Bretten nevnte såvidt overvintringsteorien. Blytt hadde også vært på sporet av denne teorien. Den går ut på at det var visse fjelltopper, kalt nunataker, som aldri ble dekket av isen under istiden. Der kan noen plante- eller dyrearter ha overlevd. Han nevnte en liten snegleart, lenge kjent som fossil, som for noen år tilbake ble funnet på Knutshø - lys levende!

Blomsterbildene var så mange og så flotte, og der var så mange historier forbundet med hvert enkelt, at det ville ha vært umulig å yte alle rettferdighet. Noen må ihvertfall nevnes: Vi fikk se mogop (*Pulsatilla vernalis*), som er fjellets første blomst om våren; ved

900 m.o.h. kommer den i begynnelsen av mai, ved 1300 m.o.h. i slutten av juni. Det var tatt et sjeldent bilde av blindurt (*Silene wahlbergella*) med kronbladene såvidt synlige. Dovreløvetannen (*Taraxacum dovreense*) som er utrolig liten, forsvant nesten under museøret den var fotografert ved siden av. Snøstjerneblom (*Stellaris crassipes*) vokser i snøleier, og rekker sjelden å blomstre, men formerer seg vegetativt ved at stengelen lett brytter ved bladfestene, og de avbrukne delene av planten slår rot der de faller til jorda. Dvergtettegras (*Pinguicula villosa*) som vi fikk se, var iflg. Lid "ikkje så lett å få auga på". Det samme gjalt også dvergmarinøkkel (*Botrychium simplex*). Bretten måtte lete lenge før han fant den ved anvist sted langs et gjerde ved Fokstua. Han viste oss bilde av den grasiøse hengefrytla (*Luzula parviflora*) og av Knutshørapp (*Poa structa*), som er endemisk i området. Den lille krypende setersoleia (*Ranunculus hyperboreus*) har høydegrense på 1560 m.o.h. på Falketind. Den var lenge borte ettersom setrene forsvant, men den er nå i ferd med å etablere seg igjen. Krypsivaks (*Scirpus pumulus*) var tidligere bare kjent fra Trøms. Den er ikke lett å oppdage med sine syltynne strå, bare 5 cm høy. Flere *Draba*-arter vokser her. De er ofte vanskelige å skille fra hverandre: Dovrerublom (*Draba dovreensis*), snørublom (*D. nivalis*), alperublom (*D. fladnizensis*), gullrublom (*D. alpina*) og blekrublom (*D. oxycarpa*).

Praktfulle bilder ble til slutt vist av gulmjelt (*Astragalus frigidus*), setermjelt (*A. alpinus*), svarttopp (*Bartsia alpina*), kvitstarr (*Carex bicolor*), greplyng (*Loiseleuria procumbens*), fjellpryd (*Diapensia lapponica*), fjellkurle (*Chamorchis alpina*) og fjellveronika (*Veronica alpina*). Et bilde var av Brettens tre-årige datter, med øyne som strålte av glede ved synet av en snøsøte (*Genitiana nivalis*).

Det aller siste bildet kom, med spørsmål til oss om å oppgi nøyaktig dato og klokkeslett da det ble tatt. Det viste snødekte fjelltopper og noen flakkende linjer med svarte prikker mot en blek himmel. Nå er ikke vi

en fugleforening, men Bretten kjente Jan Erik fra før, og ganske riktig kom han med svaret: Det var et kortnebbgås-trekk, og siden

han visste når de passerte Grenland, kunne han regne seg til når de hadde nådd Dovre!

Roger takket foredragsholderen for denne inspirerende stund på nasjonalfjellet vårt og overrakte ham en liten gave med lokal tilknytning; en kniv med skaft skåret utav sukkerlønn (*Acer saccharum*). Treet hadde engang stått i Brekkeparken i Skien. Jan Erik tok ordet igjen med en fantasifull tale, diktet opp av plantenavn. Så var vi klare til å nyte Jarsengs gode snitter og bløtkake. Vel forsynte, hørte vi igjen noen Evert Taube-viser ved Ivar Skifjeld, før de som hadde bedt om ordet, slapp til. Først ute var Torfinn Andersen fra avisen Varden. Han overrakte en blomsterbukett og meddelte at det i lørdagens avis ville komme en helsides artikkel om TBF med fargebilder - en fin gave. Den neste var Elin Conradi som på vegne av seg selv og Finn ga oss et par gedigne messinglysestaker. Finn kom med gratulasjoner fra hovedforeningen. Anne Borander hadde med en hilsen fra Larvik lokallag; en *Saxifraga stolonifera*, bedre kjent som "mor med tusen barn". Den var fint pyntet for anledningen. Til sist var det Anne Vinorum som talte. Hun ville fortelle hva foreningen har betydd for henne som et av de nyere medlemmene. Så kom turen til Jan Erik igjen, idet han holdt en fin tale for Roger om alt han har betydd og fortsatt betyr for TBF. Han overrakte en utsøkt kniv med skaft laget av tusen-år gammel furuved, bevart i ei myr, og oppdaget da det skulle bygges en ny veg i området. Klokka nærmet seg nå midnatt, og kvelden ble passende avsluttet med Taubes nydelige vise, *Nocturne*. Så vendte vi hjemover under stjerneklar himmel med frost i lufta. Vi var fulle av inntrykk og takknemlige igjen for hyggelig samvær med blomstervenner.

Priscilla Hansen

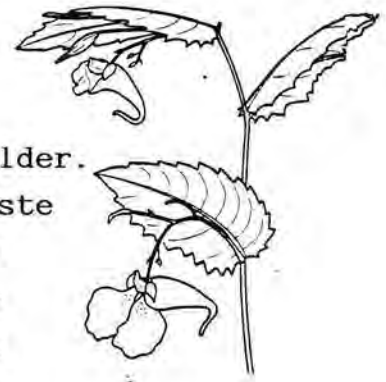
JULEMØTE - 7. DESEMBER 1990

Vårt populære julemøte som ble holdt i Behagården svarte til alle forventninger i år igjen. Bord dekorert med håndlaget julepynt og en "velkomstkopp" med gløgg satte stemningen for kvelden. Det som stod på programmet var : MINNER FRA SOMMEREKSKURSJONEN TIL BORNHOLM. Vi var omkring 40 stykker som fulgte ivrig med når de flotte lysbildene ble vist, enten for å se dette stykket Danmark langt ute i Østersjøen for første gang, eller for å gjenoppleve

de herlige dagene der en gang til.

Bjørn Erik Halvorsen var først ute med sine bilder. Han startet i Kungälv. Fra festningsområdet viste han både legesteinfrø (*Lithospermum officinale*) og springfrø (*Impatiens noli-tangere*). Vel nede igjen fikk vi se Roger til knes i vannet for å hente fram et merkelig virvar av veike stilker. Utbyttet så ikke ut til å være i samsvar med anstrengelsen, men det er ikke så ualminnelig blant botanikere! Fra Harry Andersons hage neste dag fikk vi se bilde av bråtestorkenebb (*Geranium bohemicum*), og fra området ved Ystad mens man ventet på ferja, krypmure (*Potentilla reptans*). Bjørn Eriks første bilde fra Bornholm viste morgenstemning over Opsalø og Hammersø, ikke langt fra hotellet. Fra den første dagens vandring rundt Hammeren aller nordligst på øya så vi valurt (*Symphytum officinale*), kalmusrot (*Acorus calamus*), brudelys (*Butomus umbellatus*), vannslirekne (*Polygonum amphibium*), gyvel (*Cytisus scoparius*), krypbeinurt (*Ononis repens*), kløverert (*Tetragonolobus maritimus*), knollmjødurt (*Filipendula vulgaris*), en marihånd (*Dactylorhiza* ...), strandbalderbrå (*Matricaria maritima*), bulmeurt (*Hyoscyamus niger*) og malurt (*Artemisia absinthium*). Neste dag ble det en stopp ved vegen for å undersøke en dyp kløft, og herfra så vi månefiol (*Lunaria rediviva*), bøkearve (*Stellaria neglecta*) og storklokke (*Campanula latifolia*). Oppe på vegkanten vokste det moskuskattost (*Malva moschata*), og på en strand ikke langt unna, strandskolm (*Lathyrus japonicus*). Samme ettermiddag tok Bjørn Erik oss med til en strandeng nord for Bøls-havn på nord-østkysten, hvor forvikke (*Vicia sativa*) trivdes godt. Den har en svart flekk på akselbladene som kjennetegn. Der var også soleiegro (*Baldellia ranunculoides*), tusengylden (*Centaureum littorale*), majviva eller melnøkkel (*Primula farinosa*), pipekjørvel (*Oenanthe fistulosa*) - og naturligvis, botanikere!

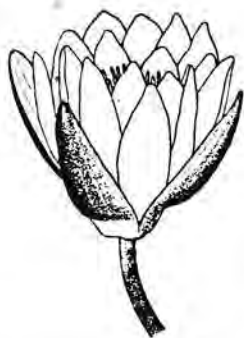
Den tredje dagen førte oss ned til Boderne på sørkysten, hvor vi så filtpestrot (*Petasites spurius*), Østersjørør (*Ammophila arenaria* x *Calamagrostis epigeios*), sikori (*Cichorium intybus*), lodnemjølke (*Epilobium parviflorum*), ormehode (*Echium vulgare*), strandvindel (*Calystegia sepium*) og asparges (*Asparagus officinalis*). Det ble også tid til et bad i Østersjøen ved Dueodde på øyas sørspiss etter en "Saharavandring" over de endeløse sandstrendene, som må være Europas hviteste.

Cristiansø, en liten prikk ute i havet, var målet for neste dags tur. Herfra ble vi vist kystbergknapp (*Sedum anglicum*), tranehals (*Erodium cicutarium*), hagegeitskjegg (*Tragopogon porrifolius*), kandelaberkongsllys (*Verbascum speciosum*), saltsiv (*Juncus gerardi*), Bornholms egen storblomstrede strandbalderbrå (*Maricaria maritima*, var. *retzii*), rød vendelrot (*Valeriana* ell. *Centranthus ruber*), musebygg (*Hordeum murinum*) og kråkekarse (*Coronopus squamatus*), med Roger i andaktsstilling over den. (Øyas barn var fulle av forundring over denne merkverdige oppførselen.) Etterpå så vi holurt (*Aristolochia clematitis*) og murtorskemunn (*Cymbalaria muralis*). Det ble også vist noen fine bilder av den velbevarte festningen.

Regntunge skyer ventet oss den siste dagen, men det ble likevel en tur til Almendingen. I et lite vann vokste det mengder av nøkke-

rosen (*Nymphaea alba*), og ved vannkanten, droningstarr (*Carex pseudocyperus*). Ekkodalen var som et grasteppe, og herfra fikk vi se bilder av slakkstarr (*Carex remota*) og kvasstarr (*Carex acuta*). Lunsjen vi hadde ved et bord i et arboret var en heller fuktig affære, og verre ble det. Bjørn Erik rakk å fotografere både rød nøkkerose, kjempe-

starr (*Carex riparia*) og skogsvinerot (*Stachys sylvatica*) før regnskyllene drev oss tilbake til hotellet igjen. Fire biler satte kursen østover i Skåne etter overfarten fra Rønne, for å undersøke noen rike strandområder ved Vitemölla. Her klarte Bjørn Erik å få med bilder av sandnellik (*Dianthus arenarius*), storkubjelle (*Pulsatilla vulgaris*), sandstråblom (*Helichrysum arenarium*), sandskjegg (*Corybephorus canescens*), aksveronika (*Veronica spicata*), en timian, *scabiosa* (*Scabiosa columbaria*) og sandmjelt (*Astragalus arenarius*), før regnet og klokka satte en stopper for mer botanisering.

Neste bildeserie var det Roger som sto for. Han nevnte først at han hadde brevvekslet med Harry Anderson i flere år, og satte stor pris på endelig å kunne få hilse på ham. Han var en storartet guide i løpet av den korte tiden gruppa hadde til disposisjon i Kungälv. Fra Hammeren viste Roger kjempepiggnopp (*Sparganium erectum*) fotografert ved Hammersø. Ut mot havet vokste sandskjegg, flikkjempe (*Plantago coronopus*), tornbeinurt (*Ononis spinosa*) og kløverert. Lunsjpausen med ivrig blading i floraene foregikk i lyngheia ovenfor den steile skrenten ned mot sjøen. Bornholms balderbrå var så forlokkende nær, men allikevel utenfor rekkevidde. Vi så igjen den

samme marihånd som Bjørn Erik hadde vist oss, den som ikke engang Finn klarte å bestemme. Videre ble det vist bilde av strandtiriltunge (*Lotus tenuis*), og fra Hammerhus ruin murburkne (*Asplenium ruta-muraria*).

Fra bekkekløfta neste dag så vi igjen månefiol, men også skogveronika (*Veronica montana*) og lundhengeaks (*Melica uniflora*), og fra åkerkanten åkermarikåpe (*Aphanes arvensis*), blåusern (*Medicago sativa*) og moskuskattost. Så tok Roger oss med innom Helligdomsklippene, denne merkelige steinformasjonen ut mot havet, før vi igjen havnet på strandenga ved Bølshavn. Herfra

så vi engmarihånd (*Dactylorhiza incarnata*), bendelløk (*Allium scorodoprasum*), soleiegro, dikeveronika (*Veronica catenata*) og myrflatbelg (*Lathyrus palustris*), før vi fikk et glimt av Østerlars kirke på vegen tilbake til hotellet.

Fra Boderne ble vi vist filtpestrot, Østersjørør, bukketorn (*Lycium barbarum*), en giftig plante i slekt med søtvier og bulmeurt, så harekløver (*Trifolium arvense*), Ølandsstarr (*Carex ligerica*) som her blir kalt klittstarr, og gullhavre (*Trisetum flavescens*). Fra Neksø så vi fargereseda (*Reseda luteola*), brudelys, pipekjørvel, holurt og ormehode (på svensk kalt blåeld). Det svenske navnet beskriver så mye bedre denne planten når den opptrer i mengder.

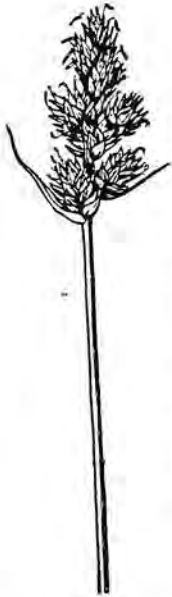

Turen til Christiansø måtte nytes omigjen. Herifra viste Roger hagegeiteskjegg med dens delikate frøhode, kandelaberkongsllys, apotekerkattost (*Malva sylvestris*) og hunderot (*Ballota nigra*) som er en ballastplante. Det samme er musebygg (*Hordeum murinum*), mens rød vendelrot er en forvillet hageplante. Videre så vi atlasvalmue

(*Papaver* .?.), den berømmelige kråkekarsen, holurt, og flere bilder av blomster i gårds plasser og i hovedgata. Vi fikk også innblikk i frodige kjøkkenhager møysommelig bygget opp i den karrige jorda. Så vendte botanikerne tilbake til Gudhjem og dens fristelseter i form av Bornholmsk røykesild.

Det fulgte bilder fra diverse steder rundt om på øya: En eng med gylden raps (*Brassica napus*) hadde mye "ugras" i form av kornblomster (*Centaurea cyanus*) og valmuer. En overskyet Ekkodal klarte ikke å lage skygge over botanikeriveren - ihvertfall ikke Inger Maries! I sprut-

regn hadde Roger klart å få bilder av både vassaloe (*Stratiotes aloides*), skogfredløs (*Lysimachia nemorum*) og nattfiol (*Platanthera bifolia*). Fra Bastemose så vi landemerket "Syvmasteren" - ei kvitgran (*Picea glauca*) som for mange år siden ble blåst overende. Fra den vannrette stammen vokste det opp sju greiner som nå står der på rekke og rad. Fra samme sted fikk vi se hestekjørvel (*Oenanthe aquatica*), "bror" til pipekjørvelen som vi så tidligere. Fra området rundt Sandvig, der hotellet lå, ble vi vist et bilde av kjempenattlys (*Oenothera erythrosepala*), og som et farvel til Bornholm, den skjønne brudelys.

Roger avsluttet bildeserien med noen glimt fra avstikkeren til Vitemölla. Sandstarr (*Carex arenaria*), storkubjelle, smaltimian (*Thymus serpyllum*, var. *serpyllum*), sandfiol (*Viola rupestris*), sandnellik, stor sandlilje (*Alium liliago*), sandstråblom, som her har sin største forekomst i Skandinavia, scabiosa og sandmjelt var det vi fikk se herfra.

Den siste til å vise bilder denne kvelden var Priscilla Hansen. Det ble mange gjentakelser; en plante må tåle å bli fotografert av flere ivrige naturelskere på våre turer! Men der var også et par nye bekjentskaper. Fra Hammeren så vi de vakre nyperosene som vokste overalt der (*Rosa rugosa*), tornbeinurt, fargerese, tusengylden, og den "beskjedne" lille lodne storkenebb (*Geranium molle*).

Fra besøket i bekkekløfta neste dag så vi månefiolen igjen, med sine artige frøbelger, og skogveronika. Fra vegkanten hadde hun fått med nonsblom (*Anagallis arvensis*), som vi ikke hadde sett tidligere denne kvelden. Så ble det et kort stopp ved en eng full av honningurt (*Phacelia tanacetifolia*), riktignok dyrket, men artig var det likevel å se denne bienes favoritt. Et par bilder fra Helligdomsklipperne fulgte før lunsjpausen i strandkanten ble vist. Der var det funn av strandkål (*Crambe maritima*), strandskolm og havsivaks (*Scirpus maritimus*). Man undret seg over en ungplante av strandkål som åpenbart trivdes i dette tilsynelatende ugjestmilde området.

Fra Bølshavn så vi soleiegro, skjoldblad (*Hydrocotyle vulgaris*) og vaid (*Isatis tinctoria*). Fra Olsker, noen kilometer sør for Sandvig, i nærheten av St. Olavskirke som er en av Bornholms særegne runde kirker, fikk vi se både vannranunkel (*Batrachium aquatile*) og sandlilje. Den siste

dukket opp igjen i Vitemölla. Fra Boderne så vi "strågruppen" i ivrig diskusjon over en ubestemmelig starr. Så var der en eng med både lodnevikke (*Vicia villosa*), tofrøvikke (*V. hirsuta*) og sommervikke (*V. angustifolia*).

Vi var innom Vitemölla igjen med sine rike sanddyner for å glede oss på ny over sandnellik, storkubjelle og aksveronika. Etterpå kjørte "kvinne bilen" sine egne veger hjemover igjen; tvers over Sjælland og med ferje opp til Ebeltoft, hvor vi rakk å se et par glimt av denne pittoreske småbyen. Ferden gikk videre vestover, og vi havnet i Jesperhus blomsterpark. Her ble det ingen bilder av blomsterprakten. Fotografen var blitt overveldet, og det eneste hun fikk med seg var en innbilske påfugl med fullt oppslåtte halefjær. På vegen opp mot Hirtshals rakk vi en rask tur innom naturparken ved Rudbjerg Knuden med sine veldige klitter. Sanddynene hadde begravd flere gårder og en kirke. Det drives forsøk med beplantning av forskjellige grasarter for å prøve på å få stanset den ubønhørlige sanden. Her var også en "skog" av kjempebjørnekjeks (*Heracleum mantegazzianum*). Lise hadde velvilligst stilt opp ved siden av en plante for å vise at den virkelig var høyere enn et menneske.

Etter disse minnene fra en opplevelsesrik tur, fikk vi en hyggelig stund med kaffe og hjemmebakte småkaker. Et signert eksemplar av Olav Gjærevolls bok Norges Planteliv ble loddet ut, før vi ønsket hverandre en riktig god jul, og gikk hver til vårt for å fortsette med dens forberedelser.

Priscilla Hansen

STØLSDRIFT OG GAMLE KULTUROMRÅDER 12. FEBRUAR 1991

Årets første møte hadde lokket rundt 40 medlemmer til Beha-gården denne vinterkvelden. Dagfinn Moe fra Botanisk institutt ved Universitetet i Bergen holdt et fengslende foredrag med mange fine illustrasjoner, både lysbilder, diagrammer og kart. Først så vi et vegetasjonskart, hvor han pekte ut det store bjørkeskogsområdet som råder øst for fjellene i Sør-Norge. Denne vegetasjonen er ytterst sparsom vestpå, idet den er begrenset til noen smale stri-

per innerst i fjordarmene. Området som har vært mest interessant for instituttets undersøkelser, er lyngheibeltet ytterst ved kysten langs hele Vestlandet. Dette er en såkalt kontinental vegetasjonstype. Den finnes igjen i Danmark, Nederland, Belgia og hele Storbritannia. I dette området på Norges vestkyst har botanikerne forsøkt å finne ut hvor, og hvor langt tilbake i tiden det har vært gårdsdrift; med andre ord, hvor lenge landskapet har vært påvirket av menneskets aktiviteter.

Moe kom først inn på plantene som preger lyngheiene.

Det er naturligvis først og fremst røsslyng (*Calluna vulgaris*). I varmere "kroker" finner man også den vakre purpurlyngen (*Erica cinerea*). Både disse og einer (*Juniperus communis*) er lyskrevende vekster som fort forsvinner når skogen begynner å vokse opp. Men så lenge heiene blir brukt av menneskene og husdyrene deres, får ikke skogen tak. Man kan si at de er et kjempe-messig kulturlandskap i seg selv. Lyngen blir svidd

av hvert fjerde eller femte år, helst i mars når jorda er frossen, slik at ikke røttene skal ta skade av varmen. Etter at lyngen er svidd av, skyter den nye skudd som blir næring for sauer og andre dyr. Bladene på ungtrær blir beitet, slik at eventuell skogsvekst blir holdt nede.

Hvordan kan man så finne ut hvor lenge dette har pågått? Jo, man gjør som arkeologene (som Instituttet forøvrig har samarbeidet mye med), graver nedi myra. Først finner man et meterdypt lag med fuktig lyngtorv som inneholder mange tynne lag med trekull fra avsviingen, så et tykkere lag med trekull, dernest et bredt og tørt lag med skogstorv. Pollenet som finnes i lagene blir studert, på den måten er det mulig å finne ut nøyaktig hvilke vekster det var her tidligere. (Vi fikk se flere praktfulle bilder hvor ørsmå pollen-korn ble vist på skjermen i opptil blomkål-størrelse!) Ved hjelp av karbon-13 datering har man til slutt kunnet konstatere at det inntil ca. Kristi fødsel var mektig furuskog i området. Etter den tid ble det en kraftig ekspansjon av gårdsdrift. Enkelte steder finner man spor etter gårdsdrift så langt som fra 3000 til 3500 år tilbake!

Idag er lyngheia i ferd med å forsvinne. Antall sauer har gått drastisk ned; vi importerer lammekjøtt! Uten beiting får trærne fotfeste, først bjørk, så furu. Med skogen følger mer bruk av vann, derfor blir myra tørrere. Det kan bli så ille at brønner begynner å tørke opp. Flere steder er det blitt foreslått vern

av dette kulturlandskapet.

Fra kysten flyttet vi oss lengre inn i landet for å se på vilkårene for jordbruk der. I de stupbratte dalene var en liten jordteig gull verdt. Sommerbeite var der nok av, men for å komme til setrene måtte man ofte tusen meter lenger oppover, på bratte stier. Krøtteren var verdifullt, og det ble ikke ført på livsfarlige stier. Derfor ble de vegene som var gode, mye brukte. Ennå ser man rester etter hellelegning enkelte steder. På flatere steder finnes der dype paralelle tråkk der hvor dyra har gått side om side, oppover om våren og nedover igjen om høsten i løpet av tusen år.

Setrene lå på grensen av bjørkestripa. Idag kan man se hvordan skogen begynner å få overtaket i heiene. Noen setrer lå ved ferdselsvegene. Eierne av disse ble innvilget skattelette, for de var pålagt å holde overnattingsrom for vegfarende. Stedvis var folk flinke til å bygge med stein. Ennå ligger flotte stølstuffer igjen. I nyere tid har de kanskje fått et tak av bølgeblikk! Ikke alle setrer har forsvunnet; noen er blitt bygget ut og tjener turistnæringen, men resultatet er det samme - uten beiting overtar skogen.

Også oppe ved setrene har man gravd ned gjennom lagene i myra og tatt pollenanalyser. Man har kunnet danne seg et bilde av hva som har preget vegetasjonen over tid. Også her peker resultatene på en forandring ca. 2 -3 hundre år etter Kristi fødsel. At "ugras" som brennesler (*Urtica dioica*) og burot (*Artemisia vulgaris*) fantes her oppe, tyder på en kontinuerlig og langvarig overføring fra lavereliggende strøk. Botanikere har her kunnet yte arkeologene den tjenesten å peke ut det tidsrommet (laget) som det er mest positivt (interessant) å lete i.

Som en kontrast fikk vi se et bilde av stølsdrift i Nord-Italia, hvor Moe har deltatt i et forskningsprosjekt. Setrene drives i dag som for hundre år siden; uten strøm, men man har walkie-talkies for å kunne bestille varer fra landsbyen!

Det kom stadig spørsmål fra tilhørerne underveis, og etter foredraget ble det enda flere. Det var åpenbart at Moe hadde fanget vår interesse med dette engasjerende foredraget.

Priscilla Hansen

BHUTAN - ET SISTE SHANGRI LA?
18. FEBRUAR 1991

Årets andre møte som ble holdt i Beha-gården, bød på litt andre opplevelser enn vi pleier å servere. Det ble riktignok nevnt en og annen plantevekst i forbifarten, men hovedvekten i Trond Endresens foredrag lå på en innlevelse i kultur, landskap, arkitektur og levesett i et land så fjernt fra vår hverdag at det fortonte seg som det rene eventyret. Den betegnelsen brukte da også Endresen for å beskrive sin opplevelse av Bhutan. Dette er et lite kongedømme i Himalaya. Landet er bare 47.000 kvadratkilometer stort, og har en befolkning på knapt 1,5 millioner. Det grenser mot nord opp til Tibet, mot sør til India, mot øst til Burma og vestover til Sikkim og Nepal. Mot Tibet rager fjelltoppene opp i over 7000 meter og fjelldalene ligger i 4-5000 meters høyde. Klimaet er tørt, og her har jak sitt sommerarbeite. Nå lever også flyktninger fra Tibet her. I den sentrale delen av landet er de nord/sør-løpende fjellkjedene lavere, og dalene ligger 1500-2500m.o.h. De er ofte brede og fertile, og nedbøren er moderat. Helt sør mot India ligger det ei slette som har tropisk klima, mye nedbør og regnskog. Hovedparten av befolkningen bor i den sentrale delen av landet, hvor også hovedstaden Thimbu ligger.

Hit kom Trond Endresen en oktoberkveld ifjor - og syntes det kunne minne om Åmot i Vinje! Det gir en følelse av å høre hjemme når landskapet virker kjent. Ellers var der mye fremmedartet; først og fremst nasjonaldrakten som alle blir oppmuntret til å bære. Mannens drakt er en nesten fotsid kjortel, heist opp til midt på leggene og holdt på plass med et belte rundt hoftene. Kvinnedrakten består av et trangt skjørt med bluse og jakke, alt i fargesprakende silke. Så var der åpne markeder hvor varene lå delikat spredt utover. Noen av varene var kjente for oss, som poteter og kål, andre identifiserbare, som chilier, enda andre helt ukjente! Tibetanerne skilte seg ut i bybildet med sine helt annerledes og mindre fargeglade drakter.

Det som setter det mest eventyrlige preg på landet er bygningene som kalles dzong. De er karakteristiske for den sentrale delen av landet, og er en kombinasjon av festning, tempel og administrasjonssenter. De stammer fra det 17. århundre og utover, fra den tiden da små fyrster kjempet om makten. En dzong er bygget av hvitkalket stein, med hjørner og takgavler formet av kraftige bjelker. Treverket har de mest fantastiske utskjæringer og de er fargerikt

dekorert. Noen av mønstrene lignet faktisk på vår rosemaling! Dørkarmer, karnapper, vindusrammer - alt var malt i sirlige mønstre. Hele komplekset, et sant "villnis" av trapper, innskjæringer, alkover osv. var satt opp av byggmestre uten at de hadde hatt en eneste tegning å se etter!

Det er ikke bare i byene vi finner disse bygningene. Den helligste av alle, Tongsa Dzong, er satt opp på en smal avsats over en høy og stupbratt fjellside. Stien dit satte skrekk i "norske sjeler" som var vant med det meste. Her bor 6-7 munkar hele året rundt. Å få forsyninger hit opp om vinteren, ja, det virker ganske så håpløst!

Turen videre førte Endresen og hans norske venner opp bratte fjellsider. De måtte klamre seg fast i rhododendron-busker og forsere tornekratt for å komme seg oppover. Et sørgelig syn fikk de se; en edelgranskog som hadde bukket under ved en streng tørkeperiode for noen år tilbake. Tregrensen går høyt her, og store arealer i den sentrale delen av landet er skogkledte. Her vokser både lerk, edelgran, einer, rhododendron, berberis, banan, sypress og furu. Landet er selvforsynt med tømmer til alle bygninger. Skogarealet har faktisk vokst de siste åra, noe som vitner om en streng kontroll med hogst og gjenplantning.

I de brede dalene drives det jordbruk i et møysommelig terrassert landskap. Her dyrkes det flere kornslag - bygg, hvete og ris, såvel som grønnsaker og frukt - appelsiner, epler og bananer. Selv om landet ligger høyt, befinner det seg bare 27 til 28 grader nord for ekvator.

Religionen er en vesentlig del av livet, og den preger bybildet. Hovedparten av befolkningen har buddhisme som sin religion, mens enkelte mennesker bekjenner seg til hinduisme. Overalt ser man munkar, noen av dem er ganske unge. De har karakteristiske oransje klesdrakter. Det hender ofte, ved særdeles gledelige eller sørgelige anledninger, at en familie gir sin eldste sønn til tempelet for en kortere eller lengre periode. Dzongene og templene setter sitt preg på landet. Innslaget av hinduisme og panteisme er tydelig i malte symboler kalt mandala - livets sirkel. Ved templene står det alltid bønnehjul. Man gir dem et par omdreininger og har dermed sagt noen tusen bønner. På fjellrygger og høyder der vinden får ordentlig tak, står det på rekke og rad stenger med bønneflagg. Når de blafrer i vinden sendes bønnene ut

i universet, sies det.

Etter alt det fantastiske vi hadde sett og hørt ikveld, kunne vi nesten være tilbøyelige til å tro dette, vi også. Endresen hadde klart å formidle sin interesse for og evne til å leve seg inn i en ny og fremmedartet kultur.

Priscilla Hansen

SUKKERLØNNENS LAND 4. MARS 1991

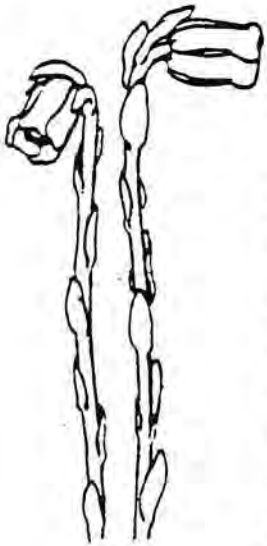
Møtet den 4.mars i Beha-gården, var viet Nord-Amerikas flora. Charlotte Bakke hadde oppholdt seg i Canada i to år, og ikveld formidlet hun sine inntrykk fra Quebec-provinsen. Priscilla Hansen var i juli 1990 på botaniseringstur i den canadiske delen av Rocky Mountains, og viste oss bilder derfra.

Begge hadde flittig brukt fotoapparatene sine, og de 34 fram møtte gledet seg over deres resultater. De fleste av oss opplevde vel en noe ukjent flora og hørte mange nye slekts- og artsnavn. Det var artig å lære seg de "folkelige" amerikanske plantenavnene som ofte er knyttet til en karakteristisk egenskap.

De fleste bildene til Charlotte ble tatt i området mellom Montreal og Quebec-city. Noe av det første vi fikk se var et vinterbilde fra den mektige St. Lawrence-elva like ved byen Trois Rivières. Et annet bilde viste en voldsom flom i ei sideelv om våren. Selve landskapet virket nokså flatt.

Sukkerlønn-trærne (*Acer saccharum*) i disse traktene blir tappet for sevje i mars-april. 20 til 150 liter kan et tre gi avhengig av temperatur, jordsmonn og alder på treet etc. Sevja blir innkokt til en søt saft eller til seig sirup som brukes til forskjellige matretter. (Det kan leses mer om *Acer saccharum* i *Listera* nr.1-1990, s.4-7.)

Fra midt i april, rett etter at snøen er forsvunnet, begynner *Symplocarpus foetidus* (Araceae) å dekke bunnen i skogen på fuktige steder. På engelsk heter planten skunk cabbage, for skjærer man i den, så lukter det vondt. En annen plante fra samme familie er Jack in the pulpit (*Arisaema atrorubens*). Purple trillium (*Trillium erectum*), som tilhører liljefamilien, blir på tross av sin nydelige røde blomst også kalt stinking Benjamin. Den vokser i store mengder i skogen. En nær slektning har hvite blomster med noe rødt i midten, og har navnet *Trillium undulatum*.

Så forflyttet vi oss til nasjonalparken Mauricie ca. en times bilkjøring nord for Trois Rivières. Her var det mye fint å se. *Cypripedium acaule* med blomsterblader i rosa eller hvitt (to varianter) var en nydelig "konkurrent" til vår egen marisko. *Monotropa uniflora* som vi fikk se bilde av, har det lokale navnet indian pipe.

Det er ikke alltid like lett å fotografere når man hele tida blir plaget av de mange "kjøttbitende" black flies, bittesmå svarte fluer, eller av mye mygg i maiskogen! Men så får man kanskje øye på mayflower (*Epigaea repens*), en liten plante nedi mosen, og glemmer plageåndene. Denne lyngplanten

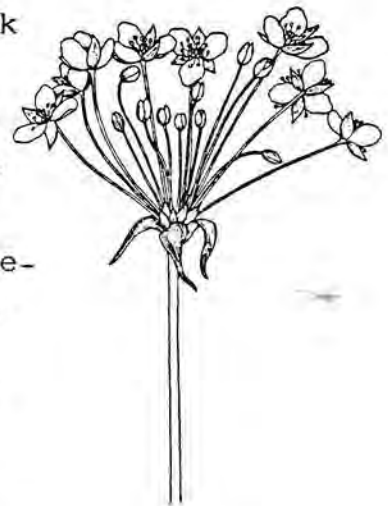
har porselensaktige rosa blomster, og den dufter godt! En kan heller ikke la være å fotografere den nydelige *Erigeron philadelphicus*, som minner om en høystilket tusenfryd.

På åpne enger eller langs vegkanter legger man merke til en meget stor plante med kraftige blader og rosa blomster som står tett sammen. Om høsten når de store, langstrakte fruktene åpner seg, må man bare gå bort og ta på silkehårene som frøene er festet til. Planten heter common milkweed (*Asclepias syriaca*). Den regnes som et "ugras".

I vannkanten var der mye fint å se, f.eks. *Butomus umbellatus* som for ca. 100 år siden kom til Montreal. Siden den gang har den spredt seg godt. En blå wild iris-art, *Iris versicolor*, sto akkurat i full blomst, og *Pontederia cordata* eller moose-ear (elgøre) hadde nettopp begynt å blomstre. Akset til denne planten kan utvikle svært mange små lilla blomster (100 til 200). De åpner seg etter hvert nedenfra og oppover, og hver av dem varer kun en dag.

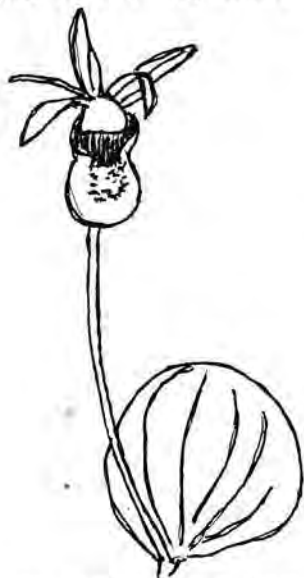
Mange artsnavn forteller at en plante er typisk for Canada, f.eks. *Viola canadensis*, som har hvit blomst, og *Anemone canadensis* (meadow anemone), som er opptil 60 cm. høy. Den har store hvite blomster. *Cornus canadensis* finnes der mye av. På fransk kalles den gjerne pain d'oiseaux (fuglebrød), det er nok på grunn av de røde bærene den får om høsten.

Om høsten er luften klar og naturen vises i de flotteste høstfarger. Spesielt i litt høyere-liggende strøk viser de forskjellige lønnear-

tene alle fargevarianter i gult, oransje, rødt og fiolett.

Etter kaffepausen (som alltid er like koselig), viste Priscilla Hansen bilder fra den canadiske nasjonalparken Banff i den vestre delen av landet. Den ligger ikke så langt fra Calgary i nordvestlig retning. Vi fikk se "vill" natur, kløfter og elver, fine fjellpartier, og over alt var der jordekorn!

Av planter som ble vist kan nevnes: *Trollius albiflorus*, *Parnassia fimbriata*, *Lonicera dioica*, *Oxytropis splendens* og skjeggglav. *Dryas drummondi* hadde gule blomster, men ellers lignet den veldig på vår reinrose. Mange kløverarter ble presentert, fra slekten *Hedysarum* f.eks. fikk vi se *H. boreale*. Endelig dukket det opp en kjent og kjær plante for oss alle, nemlig marisko. Det var den samme arten som vokser hos oss, selv om de utstående blomsterbladene var gule istedet for rødbrune, selve "skoen" var helt lik.

Mange orkideer var ukjente for de aller fleste, så som stor korallrot, *Corallorhiza striata* med store rosa blomster, *Orchis rotundifolia*, *Spiranthes* sp. og *Habenaria dilatata*. Som litt av et høydepunkt vistest norne(*Calypso bulbosa*) - for en nydelig plante!

Vi fikk også se bilder fra en tur til Mt. Steven, helt vest i Rocky Mountains. Dette er et imponerende fossilfjell. Funnene som ble gjort her, er noen av de viktigste for paleontologien. Helt "nye", men forlengst utdødde dyr ble oppdaget, og endelig kunne man studere de indre bløte delene til mange meget godt bevarte trilobitter. En annen tur gikk til Jasper nasjonalpark, den nordligste og største av parkene i området. Der var det isbreer og fjelltopper i strålende sol, men også mange blomstrende fjellplanter, f.eks. *Anemone drummondii*, *Dryas octopetala*, kantlyng, smånøkkel og fjellvalmue. Alle disse var mer "vanlige" planter, så var ikke tilfellet med den sjeldne alpine Rocky Mountain dandelion(*Taraxacum scopulorum*.) Det er en endemisk art av slekten. Blomsterkorgene åpner seg bare såvidt.

Denne kvelden fikk vi innblikk i to av Nord-Amerikas flora-områder. For alle som ønsker å utvide sin botaniske horisont, kan en tur (eller bedre, mange turer) dit sterkt anbefales. Vi fikk atter bekräftet at det finnes en vidunderlig planteverden også utenfor

Telemark og Norge.

Liv Schiemann

"BLOMSTENE MINE" I 1990
18. MARS 1991

Mimremøter er stadig populære, og ikveld var vi 35 som hadde funnet veien til Mobis lokaler for å delta i medlemmenes blomsteropplevelser fra ijer.

Roger viste oss aller først et bilde fra Brevik av den sjeldne tarmvridrognen (*Sorbus torminalis*). Så kom den uunnværlige og alltid like spennende varturen til Jomfruland, hvor vi fikk se nattfiol (*Platanthera bifolia*), fagerklokke (*Campanula persicifolia*), strandsmelle (*Silene maritima*) og strandkål (*Crambe maritima*). På Håøya hadde han vært 5.mai, og da sto Maria nøkleblom (*Primula veris*) i full blomst alt. Der kunne han også fryde seg over engergyldne av ugrasløvetann (*Taraxacum cordatum*).

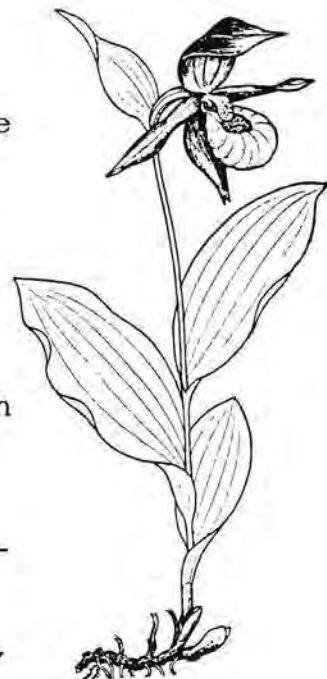

På skoletur i Danmark klarte han å "fange inn" en nåleginst (*Genista anglica*), før han tok oss med videre på helgetur til Kviteseid. Først ble det en stopp ved Seljord folkehøgskole for å konstatere en forekomst av den sarte rosa engklokke (*Campanula patula*). Så havnet vi på engene rundt den nedlagte men ennå imponerende gården Flekstveit, høyt over Bandak og med utsyn milevidt omkring. Her trivdes Akerstorkenebb (*Geranium pyrenaicum*). Skogen holder på å ta over her, men i gårdens glansdager sies det at engene strakte seg helt ned til vannet, og at fartslystne ungdommer om vinteren tok skiene fatt, rant ned

og ut på isen. Det var en snarveg til byen! Skogen gjemmer nå den beskjedne Olavstake (*Moneses uniflora*). I den frodige rasmarka nede ved vannet, Blytts hage, fantes en gammel kjent forekomst av fugle-reir (*Neottia nidus-avis*).

En tur til Vestlandet førte Roger til Karmøy, og herfra så vi purlyng (*Erica cinerea*) og en skjermplante som er karakteristisk for denne delen av landet, jordnøtt (*Conopodium majus*). Blodtopp (*Sanguisorba officinalis*) vokste som strandplante. Det samme gjorde flekkmarihånd (*Dactylorhiza maculata*) og blodstorkenebb (*Geranium*

pratense), som er heller sjelden i de traktene og er et sikkert tegn på skjellsand i jordsmonnet. Fra siloene i Stavanger viste han radgras (*Beckmannia syzigachne*), linsvimling (*Lolium remotum*) og narrerør (*Phalaris paradoxa*). Vel hjemme igjen, så vi en praktfull gruppe med mariskø (*Cypripedium calceolus*). (Lokaliteten var ikke angitt, men det var ikke Versvik!). Vi fikk se grønnmynte (*Mentha spicata*), den fantastiske rike blomstringen i år av rødsmelle (*Silene armeria*) ved Langesund, hvit bergknapp (*Sedum album*), hjortetrøst (*Eupatorium cannabinum*), lintorskemunn (*Linaria vulgaris*) i en liten bergsprekk. Ved siloen i Skien vokste gull-lusern (*Medicago falcata*), timerose (*Hibiscus trionum*) og *Allium rotundum*, som ikke har noe norsk navn. Timiansnyltetråd (*Cuscuta epithimum*) på en engsnelle (*Equisetum pratense*) fantes i Gjerpen. Og så måtte Roger vise oss et bilde av Norges minste offentlige bilferje. Den befinner seg i Fjågesund, og har plass til hele 1 1/2 biler! Så lakket hans blomsterår mot slutten. Noen av de siste bildene var fra foreningens sopptur til Bamble. Ved Storfiskevann var vi samlet for å bestemme dagens fangst; brun fluesopp (*Amanita regalis*), satanrørsopp (*Boletus erythropus*), skjellpiggsopp (*Sarcodon imbricatus*) og traktkantarell (*Cantharellus tubaeformis*). Og helt til slutt fikk vi "servert" hjemmeavlede fikener, lekkert anrettet på hagebordet med rubinrød tranebær-forfriskning i glass ved siden av.

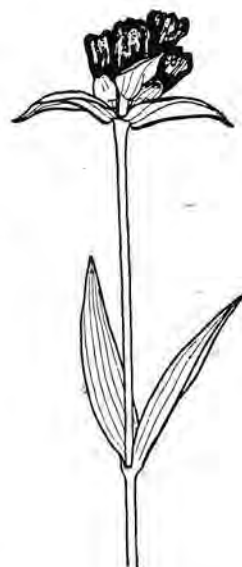

Narve Pedersen fulgte med noen få utvalgte bilder fra forskjellige steder i landet. Han viste oss landskaper fra Mølen, rund- og dikesoldogg (*Drosera rotundifolia* og *intermedia*), lusegras (*Hyperzia selago*) fra vår tur til Urdevassnuten og vinrøde blad av rypebær (*Arctostaphylos alpinus*) fotografert på fjellet mot en kremgul bakgrunn av kvitkrull (*Cladonia stellaris*). Til slutt så vi den flammende korgen av en ildsveve (*Hieracium aurantiacum*), som lukker seg for natta lik sola slokner om kvelden.

Karl Eriksen hadde satt sammen en kavalkade med glimt fra TBF's turer gjennom 10 år. Gamle kjenninger møtte oss - både botaniske og tobeinte. Vi så Aslaug og Øyvind på vår aller første tur - til Rustandkollen i Gjerpen, en gjeng på veg til Mølen, fra en lunsjpause i Bjørkedalen og fra en blåveistur i Bamble. Vi så smalt dunkjevle (*Typha angustifolia*) fra Grobstokvann i Bamble. Kalmusrot (*Acorus calamus*)

ble funnet på det samme stedet. Fra Homborsund så vi narmarihånd(*Orchis morio*), og fra Jomfruland, hvor vi har hatt hele tre turer, en strandarve(*Honkenya peploides*). En gruppe som sto og diskuterte et ubestemmelig strå i Gjørstad ble avløst av en Grenmarasal(*Sorbus subpinata*), en flueblomst(*Ophrys insectifera*) fra Gjeterøya, kveldsstemming ved Fjellvannet der vi fant humle(*Humulus lupulus*), og "steinslottet" i Bergsbygda.

Fra turen til Dovre så vi norsk malurt(*Artemisia norvegica*), svartkurle(*Nigritella nigra*), høgfjellsklokke(*Campanula uniflora*) og fjellkurle(*Chamorchis alpina*). Vi så også hele gjengen, først i Thekla Resvolds hage, så i festlig samvær på Hjerkinns fjellstue, og til slutt på vei over ei fjell-elv på ferden inn til svartkurlen.

Fra Kragerøs ballastplanter så vi buskvikke(*Coronilla emerus*) fotografert ved Kil, og fra sommerturen til Jæren vassveronika (*V. anagallis-aquatica*), grønnkurle(*Coeloglossum viride*) og myrflangre(*Epipactis palustris*). Så var hele blomstergjengen på kaffebesøk hos Lima. Begeistring var til å ta og føle på da Karl viste fra turen til Seljord, en eng ved Blika med lysende søstermarihender(*Dactylorhiza sambucina*), som nå er Telemarks fylkesblomst. Fra Rauland så vi søterot(*Gentiana purpurea*), samt et "innebilde" fra fjellstua, med ivrige hoder opptatt med planlegging av neste dags tur. Fra Lakollen så vi tepper av hvitveis (*Anemone nemoris*) som ikke på noen måte sto tilbake for Jomfrulands våroppvisning. Vi har vært på Skåtøy og i Solveigs urtehage i Bamble, ja, til og med i Botanisk hage på Tøyen. Det var imponerende å se igjen alle disse stedene hvor blomsterinteressen har ført oss. En verdig avslutning på kavalkaden, var et fint bilde av emblemet vårt, småtveblad(*Listera cordata*).

Bjørn og Nina Lervik hadde vært en tur til Østerrike i sommer. Nå fikk vi delta i noen av deres blomsteropplevelser derfra. Det ble mange nye for de fleste av oss, men noen gamle kjenninger så vi også. Ved Bad Kissingen fikk Bjørn med flere valmue-arter, en Øst-europeisk kongsllys(*Verbascum speciosum*) og bukketorn(*Lycium barbarum*) som vokste ut av en mursprekk. I Oberammergau var det de fargerike verandakassene som fanget blikket. I en dam i en av Innsbrucks parker fant han en piggeknope(*Sparganium ...*),

brudelys(*Butomus umbellatus*), og rosa nøkkeroser(*Nymphaea*...).

I Salbach måtte bussen stoppe opp for - ja, verden er ikke stor! - et norsk musikkorps som marsjerte i gata.

Så bar turen oppover mot Grosklockner. I de bratte stigningene fikk bussen mekaniske vanskeligheter. Oppholdet ga en kjærkommen anledning til å botanisere litt. De behøvde ikke å gå langt. Rundt parkeringsplassen var en rikdom av alpin flora. Bjørn fikk med noen praktfulle bilder av alpesoleie(*Ranunculus alpestris*), dverg-nøkleblom(*Primula minima*), liten alpeklokke(*Soldanella pusilla*), vårsøte(*Gentiana verna*), rosa myrklegg(*Pedicularis rosea*), en tuesildre(*Saxifraga*...), bredbladet enzian(*Gentiana acaulis*), alpe-mure(*Potentilla*...), storblomstret gullkorg(*Doronicum grandiflorum*) og alpeanemone(*Pulsatilla alpina*). Det var ikke alltid mulig

å bestemme arten i løpet av den korte tida de hadde til disposisjon. Seinere så de en alperose(*Rhododendron hirsutum*) som bare finnes i et belte ved ca. 2100 m.o.h., brunkløver (*Trifolium badium*), prestekrage(*Leucanthemum atratum*), fjellfiol(*Viola biflora*) og takløk (*Sempervivum tectorum*).

Til slutt så vi de tre store funnene fra turen til Skåtøy: vipestarr(*Carex extensa*), strand-risp(*Limonium humile*), og så Roger idet han kom opp fra svømmeturen med japansk drivtang i hånden. Det var en av de første registreringene av denne arten på Telemarkskysten.

Nestemann var Bjørn Erik Halvorsen. Han hadde med seg mange fine bilder tatt i 1990. Fra Rognlia ved Langangen så vi skjellrot(*Lathraea squamaria*) og Maria nøkleblom(*Primula veris*). På Rustandkollen sto en kjempe av et seljetre(*Salix caprea*) og trollbær(*Actaea spicata*). Fra Plassen i Gjerpensdalen viste han bekkekarse(*Cardamine amara*) og stortveblad(*Listera ovata*), fra Orsjømyra myrfiol(*Viola palustris*), smalsoldogg(*Drosera anglica*) og korallrot(*Corallorhiza trifida*).

Mølen byr på en florarikdom som få andre steder har. Bjørn Erik valgte å vise fra vår kveldstur dit: krossved(*Viburnum opulis*), nyperose(*Rosa canina*), tiriltunge(*Lotus corniculatus*), nikkesmelle (*Silene nutans*), skrubbær(*Cornus suecica*), tjærebloom(*Lychnis viscaria*), tveskjeggveronika(*V. cha-*

maedrys), istervier(*Salix pentandra*), strandvortemelk(*Euphorbia palustris*), strandkål(*Crambe maritima*), pengeurt(*Thlaspi arvense*), sanikel(*Sanícula europaea*), strandsmelle(*Silene maritima*), østersurt(*Mertensia maritima*), blodstorkenebb(*Geranium sanguineum*), strandskolm(*Lathyrus japonicus*), strandkvann(*Angelica archangelica* ssp. *litoralis*), gåsemure(*Potentilla anserina*), strandkjempe(*Plantago maritima*), engstorkenebb(*Geranium pratense*), strandkryp(*Glaux maritima*), hanekam(*Lychnis flos-cuculi*), skogvikke(*Vicia sylvatica*), rundbelg(*Anthyllis vulneraria*), og øyentrøst(*Euphrasia stricta*). Det var en opplevelsesrik kveldstur!

Fra Såstein viste Bjørn Erik hvit gåseblom(*Anthemis arvensis*) og knopparve(*Sagina nodosa*), og fra Skåtøy så vi risslirekne(*Polygonum patulum*), klatreslirekne(*P. convolvus*), salturt(*Salicornia europaea*), åkersennep(*Sinapis arvensis*), tiggerssoleie(*Ranunculus sceleratus*), vasspepper(*Polygonum hydropiper*), kransmynte(*Satureja vulgaris*), mursennep(*Diplotaxis muralis*), strandrisp(*Limonium humile*), apotekerkattost(*Malva sylvestris*), strandkarse(*Lepidium latifolium*) og hundepersille(*Aethusa cynapium*). Til slutt, fra Gygestolen så vi lusegras(*Huperzia selago*), hvit fluesopp(*Amanita virosa*) og både kranskonvall(*Polygonatum verticillatum*) og tysbast(*Daphne mezereum*) i høstdrakt, med bær.

Til slutt kom Kjell Thowsen. Han viste oss først et nydelig bilde fra Sjælland av en rosa variant av mogop(*Pulsatilla vernalis*). Han hadde med seg en serie med bilder hvis hensikt det var å peke på kjennetegnene på de forskjellige lerkespore-artene som vi kan støte på her til lands. Bildene viste både hele planten og detaljene som en må se etter for bestemmelse av arten. Hol-lerkespore(*Corydalis bulbosa*) og vanlig lerkespore(*C. intermedia*) har begge hele støtteblader. Hagelerkespore(*C. solida*) og fingerlerkespore(*C. pumila*) har derimot gaffeldelte støtteblader. Den sjeldne klatrelerkespore(*C. claviculata*) er ikke til å ta feil av, skulle man være så heldig å komme over den. Gul-lerkespore(*C. lutea*) finnes forvillet fra hager.

Kjell hadde også tatt en tur til fjells i mai, ens ærend for å fotografere rypebær(*Arctostaphylos alpinus*) i blomst. Plantene fant han, men blomsten var ikke å se - inntil han løftet lyngen, og der, godt gjemt lå de skye skjønnheter. Slik er det ofte i

blomstenes verden - jo nærmere vi ser, desto mer oppdager vi.
Takk til alle sammen for en minnerik kveld!

Priscilla Hansen

REGNSKOG SOM FORSVANT 10. APRIL 1991

Da Roger fikk høre at Jørn Erik Bjørndalen skulle hjemom en tur, grep vi sjansen og annonserte dette ekstramøtet i avisa. Hele 50 stykker møtte opp i Eidangerhallen for å høre Bjørndalen kåsere om et NORAD-prosjekt han er med på. Det har hovedbase ved Tanzanias landbruksuniversitet. Vi fikk oppleve skjønne bilder av eksotiske vekster i et for oss "fjernt" landskap.

Det er ikke først og fremst Tanzania vi tenker på når regnskog nevnes. Da er navn som Amazonas, Øst-Asia og Vest-Afrika mer aktuelle. I den østlige delen av Afrika finnes denne skogstypen bare i de områdene der monsunregnet kommer inn, og disse utgjør mindre enn 2% av Tanzanias landareal. Ødeleggelse av regnskogen innebærer erosjon av jordsmonnet. Jorda blir skylt ut i havet, slik at til og med fiskebankene blir ødelagt. Prosjektet, som er støttet av myndighetene, går ut på å studere forvaltning av fjellskogen med to formål: Det er å ta vare på skogens evne til å holde på vann, med resulterende sakte fordeling av dette, og å ta vare på mangfoldet av artene. Disse skogene representerer den mest kompliserte biotop på jorda - det finnes flere arter her, både av planter og dyr, enn i noen annen biotop. Som et eksempel ble det vist et tre; på det vokste det ikke mindre enn 60 plantearter. Mange av artene er endemiske der de vokser - skogen fungerer som ei øy hvor artene utvikler seg uavhengig av påvirkning utenfra.

Til orientering viste Bjørndalen oss et kart av Tanzania, som er 7-8 ganger så stort som Norge. I nord finnes de store slettene, som bilde ble det representert ved Serengeti. Fjellkjeder går på kryss og tvers. Killimanjaro rager i nord med sine vulkanske bergarter. Usangu vest for Dar es Salaam blir snart landets 12. nasjonalpark. Det er et sletteområde. Grensen går gjennom Viktoriasjøen i nord, og i vest gjennom Tanganyikasjøen. Selvom det tidligere gikk et belte av regnskog tvers over Afrika, viste vegetasjonskartet lite skog nå. Ellers var der mye kulturlandskap, men de store slettene var dominerende. Regnskogen i Tanzania er av de rikeste som finnes.

Den største trusselen er oppdyrking. Jordsmonnet egner seg til dyrking av kaffe, bananer, kakao og kardemomme, blant annet. Den tradisjonelle metoden er først å brenne, deretter å dyrke. Den andre trusselen er skogbruk. Det som er av interesse her, er tropiske furuarter, sypress, og en einerart (*Juniperus excelsus*), som også er mye brukt i plantasjoner. De største trærne blir sagd opp til planker inne i skogen, vanligvis med store tomanns-sager. Mye av dette foregår ulovlig, men det står mektige folk bak, så den ulovlige eksporten fortsetter. Illegal leting etter, og eksport av mineraler og smykkesteiner foregår også.

Så tok Bjørndalen oss med på en tur oppover, fra de lave skogene til fjellskogene. Luftfuktigheten øker jo høyere opp man kommer, til man befinner seg i nesten evig tåke. Først så vi trær på 50-60 meter av agave-familien drapert med lianer, så trebregner som førte tankene til tidligere jordepoker, og hundrevis av epifytterplanter som lever på andre planter uten å snylte på dem. Noen, som kvelerfiken (*Ficus toningii*), starter som epifytter, men vokser seg til slutt så store at de kveler vertstreet. De sender ned røtter som ligner pilarer rundt trestammen. Bregner som *Asplenium nidus*, i slekt med vår Olavsskjegg, kjente vi igjen fra stuevinduet. På den mørke skogbunnen finnes det ikke så mange blomstrende planter, men *Impatiens* er representert med over 70 arter, de fleste endemiske. I noen få lavlandsskoger, sumpområder og langs bekkefar, dominerer kongepalmer (*Pandanus englerii*).

Det er i de submontane regnskogene at de største trærne finnes: kjempetrebregner. Her er det også bekker med rent vann, som det er en fryd å bade i. Midt i skogen på Usambarafjellet så vi en tidligere sveitsisk te-plantasje som nå tjener som forskningsstasjon for landbruksuniversitetet.

I den montane "tåkeskogen" er trærne mindre, og det finnes mange epifytter og moser som samler enorme mengder vann. Enda høyere oppe dominerer bambusskog med bøffelstier som er de rene autostradaer. Øverst i den subalpine skogen vokser *Hagenia abyssinica*. Det er en busk i rosefamilien. Denne er typisk for dette området, men der er også innslag av *Helichrysum*-kratt og *Erica arborea*, en lyngart som vokser mannshøy. Her er det tørt, og faren for brann fra lynnedslag er tilstede.

Vi fikk også oppleve det storartede - en tur til toppen av Killimanjaro, med dens egenartede flora, tre og en halv til fire tusen meter over havet! Her oppleves sommer hver dag og vinter hver natt, og plantene som klarer dette, har utviklet sindige systemer

for å overleve - blant annet har de innebygd "frostveske" i bladene. Her så vi rosettplanter av Lobelia-slekten, flere Helichrysum-arter, og Senecia-arter som var de rene trær, med en rosett på toppen.

Til slutt nevnte Bjørndalen regnskogen som kilde for nyttevekster. Idag kjenner vi egenskapene til bare ca. 1% av de tropiske plantene. Men i Tanzania er det regnskogen som magasinerer og fordeler vann som er viktigst, vann både til mennesker og til kraftproduksjon. Uten skogen får man erosjon, slam ut i havet, og skadeflommer.

Priscilla Hansen

VEGETASJONSØKOLOGISK OVERVÅKING AV BARSKOG I NORGE

15. APRIL 1991

Det siste innemøtet før våren var satt til Larvik, det var et felles møte med Larvik lokallag. Tonje Økland, vegetasjonsøkolog fra Norsk Institutt for Jord- og Skogkartlegging (NIJOS) på Ås, skrev sin hovedfagoppgave i 1986 om bøkeskogen ved Larvik, så nå befant hun seg på kjente trakter. I dette overvåkningsprosjektet, som startet i 1988, jobber hun i et delprosjekt som har som oppgave å identifisere endringer i undervegetasjonen, vedr. trær, og de generelle økologiske forhold, som f.eks. surhetsgrad i jordsmonnet. Det var fascinerende å høre om alle detaljene et slikt prosjekt innebærer. Det er et nitidig arbeid.

Det er nå 10 overvåkningsområder i alt, spredt fra Trøndelag til Kristiansand. Det blir tatt målinger i to områder hvert år. Det vil si at hvert område blir analysert med fem års mellomrom. Områdene blir valgt etter visse kriterier. Det bør være gammel skog uten suksesjon (i skogfagspråk betegnet som hogstklasse 5). Det bør være vernet eller sikret mot hogst på annen måte, da dette er et meget langsiktig prosjekt. Det bør være blåbærdominert granskog, og det bør vises variasjon innen overvåkningsområdet. Alle har permanent markerte prøveområder som er gjenstand for forskjellig grad av måling. Økland viste her noen bilder med typiske eksempler på skogbunnen i noen av områdene.

I hvert område velges subjektivt 10 felt à 50 kvadratmeter (5x10 m), kalt makroruter. Disse blir tydelig merket. Videre velges

det 5 analyseruter à 1 kvadratmeter, kalt mesoruter, tilfeldig plassert etter et matematisk "tilfeldig valgt" system. Disse skal analyseres ved hjelp av en sammenslåbar ramme hvis hjørnestolper passer ned i fire rør som er permanent nedfelt i bakken. Rammen er delt med tråd i 16 like ruter, kalt småruter, og i en av disse passer enda en ramme som er delt i 16 mikroruter. Smårutene er 25 cm på hver side, og mikrorutene blir da 6,24 cm på hver side. Analysemetoden går ut på å bestemme frekvensen av alt som vokser i disse analyserutene. Hvis, f.eks. blåbær finnes i alle 16 smårutene, har det en frekvens lik 16. Metoden er objektiv, eller person-uavhengig (uavhengig av personlige vurderinger). Men for et arbeid å gå gjennom alle 5 mesorutene i et område, med tilhørende små- og mikroruter! Et bilde viste en av hennes kolleger nede på alle fire, med lommelykt (midt på blanke dagen), i ferd med å telle opp moser o.l. under alt buskaset! I tillegg blir det tatt jordprøver i hver mesorute. De blir senere analysert i laboratoriet.

I makrorutene (10 x 5 m) foretas måling av terrengparametrer, telling av trefrekvens, måling av trekrone-omriss og av trehøyden. Det blir laget en skisse med posisjonen av hvert tre, og selve treet får et kjennemerke. I mikrorutene blir f.eks. et moseskudd tilsvarende merket (de bruker slike perler som barn leker med!) og nøyaktig beskrevet, slik at en kan følge med i endringer ved neste analyserunde.

Hvis alt dette høres vanskelig ut, så er det ikke noe mot det arbeidet som følger, med bestemmelse av arter en ikke klarte å finne utav i feltet, og bearbeiding av alle data som er samlet inn. Det blir laget ordinasjonsdiagrammer som viser økologiske gradienter; forskjellige næringstoffer i jorda, f.eks.

Dette er bare startfasen i et nytt og langsiktig prosjekt. Da hvert område blir analysert kun hvert femte år, er det ikke konstatert noen store endringer enda. Hensikten er å kunne varsle myndighetene om endringer når de begynner å vise seg, lenge før situasjonen blir kritisk for våre skoger eller vår natur.

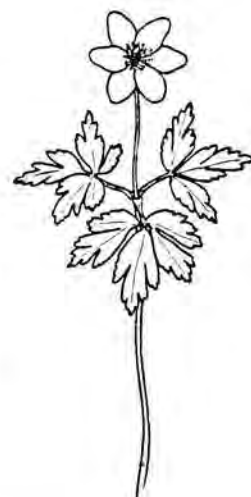
Priscilla Hansen

BLÅVEISBLOMSTRINGSTUREN

1. MAI 1991

Været hadde vært så kaldt og guffent dagen i forveien, at det var nesten utrolig å se sola igjen denne morgenen. Hele 40 stykker benyttet anledningen til å komme til et område få hadde kjennskap til fra før. Selv om sola av og til var noe tilslørt av tynne skyer, og det blåste kraftig på utsatte steder, og vårblostringen utover blåveis og hvitveis ikke var kommet ordentlig i gang, så var alle allikevel enige om at dagen var så absolutt vellykket.

Terrenget var variert; der var alt fra myrområder og hogstfelter til bratte gras- og kratt-kledte skråninger. Turen gikk inn fra gamle El8 i nærheten av Lannergården, langs et bekkefar og opp mot Sortilsvannet og den gamle dammen der. På vegen dit hadde vi sett mye blåveis (*Hepatica nobilis*), noen var allerede avblomstret, og rike forekomster av hvitveis (*Anemone nemorosa*). I en berghylle lyste en enslig skogfiol (*Viola riviniana*). Solskivene til noen etternølere av hestehov (*Tussilago farfara*) så vi også langs stien. Hårfrytle (*Luzula pilosa*) var på sitt fineste, og det ble plukket mange strå til tørking. Bjørnemoser, som vokste både på tørr og fuktig grunn var der mye av, men vi forsøkte oss ikke på nærmere bestemmelse.

Tannrot (*Dentaria bulbifera*) med tette knopper som såvidt hadde begynt å vise farge, fant vi også. I et våtmarksområde like før oppstigningen til Sortilsdammen var bekkeblommen (*Caltha palustris*) i ferd med å folde ut sine lysende gule knopper. Oppe ved vannet var det meningen at vi skulle ha botanisert litt, men stedet var så utsatt og kaldt, så det innbød oss ikke til sakte tempo. Det var også snakk om å ta turen opp til Valås hvor det etter sigende skulle være en forekomst av blåmunke, men stemningen i gruppen var heller for å ta vegen fatt mot Munkekjerka med en gang. Noen få valgte å undersøke området under Valåsen isteden. Så bar det i nordlig retning langs en sti gjennom gamle hogstfelter, forbi en gammel seter(?) og opp til en traktorveg - antakelig den gamle ferdselsvegen mellom Bjørkedalen og Langangen. Denne førte oss inn til et hyttetun med noen pene, velholdte bygninger, der vi tok en kort pause for å samle troppene. Ved tunet var det tyde-

ligvis innplantet flora, blant annet en sypress og ei edelgran, som begge så ut til å trives.

Vegen førte videre gjennom en granskog, for så plutselig å forsvinne helt. Men her visste turlederen råd fra tidligere turer, og tok av på et elgfar gjennom et skogplantingsfelt med tett kratt og myrområder som hadde vært flittig grøftet. Her oppdaget vi bare noen skritt fra stien mange tuer med torvmyrull (*Eriophorum vaginatum*) i blomst. Det var noe de færreste hadde opplevd å se tidligere. Dagens overraskelse var en myr så tettvokst med tranebær (*Oxycoccus quadripetalus*) at ingen hadde sett maken før. Noen bær hang igjen fra ifjor, og de ble samlet og spist på stedet.

Vel ute av krattet, måtte vi over flere myrområder hvor vi fant kvitlyng (*Andromeda polifolia*) med såvidt synlige lyserøde knopper. Pors (*Myrica gale*) var det mye av, med hanknoppene allerede godt utviklet. Bløte tuer med torvmoser (*Sphagnum*-arter) var praktfulle med sine grønn-sjatteringer. Disse forsøkte vi heller ikke å artsbestemme nærmere.

Mellom to myrområder lå restene etter skytemuren til en skytebane som åpenbart ikke hadde vært i bruk på mangfoldige år. Litt etter nådde vi fram til målet, den gamle steinsetningen kalt Munkekjerka. Denne ligger på en liten høyde og består av en diger, flat stein (alteret) og en ring med mindre steiner rundt (alterringen). I åssidene vokste det tett med rogn (*Sorbus aucuparia*) som hadde vært sterkt beitet av elg ned til en høyde av 60 - 70 cm. Så mye snø hadde det vært her i vinter! Bakken var dekket med et brunt teppe av flatklemt einstaper (*Pteridium aquilinum*). Her fant vi ly for vinden og spiste nistene og koste oss i solskinnet. Turen tilbake gikk langs samme trasé for de fleste, men noen få fortsatte i retning mot Bjørkedalsvegen i en lang sving tilbake til bilene.

Da den rike blomstringen uteble, forsøkte mange seg på bestemmelse av planter utfra de første små bladene som hadde foldet seg ut. Det var en utfordring, og det satte en ekstra spiss på den botaniske siden. Geitrams (*Epilobium angustifolium*) var en overraskelse med sin bløte og lysegrønne, litt brunkantete bladstjerne. Marikåpe (*Alchemilla*-art) var lett, her bruker man allikevel ikke blomstene til bestemmelse. En veronika, sannsynligvis tveskjeggveronika (*Veronica chamaedrys*) var ikke så lett, mens

smørbukk(*Sedum telephium* subsp. *maximum*) kunne ikke være noe annet, særlig da fjorårets blomsterstand sto stivt her og der. Så var det en liten syre - sannsynligvis en småsyre(*Rumex acetosella*). Det var nok flere, men dette var bare for å ha nevnt noen eksempler.

Så gjenstår det bare å gi ros til turlederen, Bjørn Erik, for en vel planlagt tur. Det lå nok mange timers forberedelse bak!

Priscilla Hansen

TÅTØY 5. MAI 1991

27 stk. på to bein, og 2 på fire, møtte opp i Kragerø's Blindtarm søndag 5. mai. Det var litt kaldt da vi startet turen. Men da taxibåten hadde fraktet oss ut til Tåtøy, og vi fikk øye på de flotte bestandene med søstermarihånd(*Dactylorhiza sambucina*), ble vi varme i trøya. "Søstrene" ble beundret og fotografert der de sto i all sin prakt. Mange av de mer vanlige vårplantene fant vi også i blomst: stemorsblomst(*Viola tricolor*), vår-rublom(*Erophila verna*), kantkonvall(*Polygonatum odoratum*), blåfjær(*Polygala vulgaris*) og sandkarse(*Teesdalia nudicaulis*).

Matpause og hyggelig prat tok vi i nydelig vårsol, godt i ly for vinden. Årets første bad tok en ung, kvinnelig turdeltager. Det var tøft gjort, da temperaturen i sjøen var ca. 10 grader.

Av andre blomstrende vårplanter vi fant, kan nevnes: tannrot(*Dentaria bulbifera*), skogfiol(*Viola riviniana*), glattveronika(*Veronica serpyllifolia*) og vårbendel (*Spergula morisonii*). På tilbakevegen passerte vi Tåtøy hovedgård. Hyggelig og flink turleder for denne turen var Tore Kjerra.

Fra Kragerø gikk hjemturen i bilkortesje med Rogers bil foran. Vi oppsøkte to fine bestander med gulsymre(*Anemone ranunculoides*). De lystet mot oss, mange av blomstene hadde to blomsterhoder.

Lise Stokstad

HÅØYA, DEN "HØYE" ØYA I TELEMARK 12. MAI 1991

32 voksne og 4 barn var med på turen til Håøya den 12.mai. Vi hadde strålende vær hele tiden. Turen startet fra Helgeroa kl.10. Båten tok en ekstra avstikker forbi Låven, gjennom Stokksund og Bukkespranget - til glede for alle.

Vi hadde ilandstigning i Skolebukta ca. kl.10 30. Turen gikk forbi en uttørret isdam, til tjernet, så gjennom skaret mellom Storefjell og Bratten og ned til Paradisbukta der vi hadde kaffearast. På toppen av Storefjell fant vi vårbendel (*Spergula morisonii*).

Tilbaketuren gikk langs dyrket mark fram til utgangspunktet. Det var en stor overgang fra et "urskoglignende" terreng i den første delen av turen og til det åpne kulturlandskapet. Vi returnerte fra Håøya ca. kl.15 30.

Turen ga ikke det "store" botaniske utbyttet, men nevnes kan edel-løvtrærne lind, alm, lønn og ask, samt bøk i rikelige mengder. I strandkanten vokste strandkvann (*Angelica litoralis*), strandkjeks (*Ligusticum scoticum*), skjorbuksurt (*Cochlearia officinalis*) og havstarr (*Carex paleacea*). Vi fant også trollurt (*Circaea alpina*), vårerteknapp (*Lathyrus vernus*), lakrismjelt (*Astragalus glycyphyllos*), kvitrot (*Las-erpitium latifolium*) og engstorkenebb (*Geranium pratense*).

Karl Eriksen

VINJEKILEN I ÅBYFJORDEN 15. MAI 1991

22 stk. var møtt fram ved Bamble kirke denne fine vårkvelden for å delta på turen til Vinjekilen. Fra møtestedet fulgte vi E18 et lite stykke og tok så av for å følge den gamle kjørevegen ned mot Vinje. Veggen er ikke lenger kjørbær, fordi de gamle broene er ødelagte. I skogen langs den gamle ferdselsvegen så vi bl.a. vårkål (*Ranunculus ficaria*), maigull (*Chrysosplenium alternifolium*), gaukesyre (*Oxalis acetosella*), hengeving (*Thelypteris phegopteris*)

og strutseving (*Matteuccia struthiopteris*). Etter hvert kom vegen ned til bekken i bunnen av dalen. Der vokste det fine bestander av bekkeblom (*Caltha palustris*) ved siden av bekkekarse (*Cardamine amara*) og myrtistel (*Cirsium palustre*). Deretter kom vi inn på jordene i Vinjeområdet. Det ble botanisering på de solsvilde knausene rundt omkring før vi passerte den nærmeste gården. Der så vi vårbendel (*Spergula morisonii*), tjæreblom (*Viscaria vulgaris*), lintorskemunn (*Linaria vulgaris*) og tepperot (*Potentilla erecta*) bl.a. Langs kanten av jorden ned mot Vinjekilen vokste humle (*Humulus lupulus*).

Vi tok en rast før vi gikk inn i naturreservatet i Vinjekilen. Etter pausen fulgte noen av oss strandenga videre bortover, mens andre valgte å gå oppe i lia. De som valgte å gå "i høyden" fikk se noen fantastiske bestander med vårmarihånd (*Dactylorhiza mascula*). Der var også flere tuer med hvitveis, hvor blomstenes kronblader var helt lilla. Vegetasjonen i strandenga var lite utviklet, da det var såpass tidlig på våren. Tepper av skjorbuksurt (*Cochlearia officinalis*) var det som dominerte. Gul frøstjerne (*Thalictrum flavum*) ble observert her. Vi fulgte stien gjennom strandenga før vi krysset broen over til parkeringsplassen, der noen biler var blitt kjørt ned på forhånd.

Bjørn Erik Halvorsen

ASKLIKOLLEN I LUKSEFJELL 2. JUNI 1991

21 stk. møtte opp ved Luksefjell kapell denne søndags formiddagen for å bli med på den oppsatte turen til Asklikollen. Turlederen vår var Arne Baksås, pensjonert skogsbestyrer hos Løvenskiold. Han er bosatt i Luksefjell.

Turen startet ved bomvegen på østsiden av Fjellvannet. Deretter fulgte vi traktorvegen som fører fram til foten av Asklikollen. Langs denne fikk vi sett mange av de vanligste vårplantene. Maigull (*Chrysosplenium alternifolium*), skogstjerne (*Trientalis europaea*), krypsoleie (*Ranunculus repens*) og moskusurt (*Adoxa moschatellina*) sto i full blomst, mens firblad (*Paris quadrifolia*) var i ferd med å blomstre. En morkel fikk vi også øye på.

Traktorvegen ble fulgt et stykke oppover lia, men så tok følget

strake vegen via grasbakkene opp mot toppen av Asklikollen. Det var frodig oppover i lia, her vokste bl.a. enghumleblom (*Geum rivale*), skogstorke-
nebb (*Geranium sylvaticum*), vårerteknapp (*Lathyrus vernus*), jonsokkoll (*Ajuga pyramidalis*) og små-
rimjelle (*Melampyrum sylvaticum*).

Matpausen tok vi oppe på selve toppen. Der hadde vi en fantastisk utsikt utover. Mens vi satt der ble det oppdaget et enkelt eksemplar av kranskon-
vall (*Polygonatum verticillatum*). Det var flere av turdeltakerne som fant dette noe spesielt, da den vokste på en tørr åpen gras-slette, og att-
påtil var høyere og kraftigere enn den ellers bruker å være.

Etter pausen tok vi vegen over åsryggen til oppdemningen ved God-
dokka i sørenden av Økteren. Åsryggen var preget av røsslyng (*Calluna vulgaris*). Nede i lyngen ble vi var de små bladene til en ubestemmelig marihånd. Molte (*Rubus chamaemorus*), tranebær (*Empetrum quadripetalus*) og kvitlyng (*Andromeda polifolia*) så vi også på vår vei nedover mot Økteren. Dessuten kom vi over en liten rådyrkalv som lå urørlig i lyngen.

Nede ved vannet tok vi nok en pause. To Canadagjess som svømte ved strandkanten fanget vår interesse. Det var til og med ei jente som badet (vasset) i Økteren.

På tilbaketuren valgte vi å følge en sti som gikk fra vannet og til slutt kom innpå traktorvegen vi hadde startet på i begynnelsen av turen. Her fant vi stort sett de planteartene vi hadde sett tidligere på dagen, men noe nytt var der; slåttestarr (*Carex nigra*), vardefrytle (*Lazula confusa*) og masser av praktfull myr-
fiol (*Viola palustris*).

Bjørn Erik Halvorsen

STYGGÅSEN I BRUNLANES

4. JUNI 1991

Den 4. juni ble det arrangert fellestur til Styggåsen i Brunlanes sammen med Larviksavdelingen.

Styggås er et høydedrag, ca. 700m langt, som går ut i sjøen mot sørøst som en odde mellom Ødegårdsbukta og Smørvika. Høydedraget har inne på land dyrket mark på begge sider. Et søkk deler åsen i to paralelle rygger. Den ene danner selve odden, og utgjør den

sørvestre sida som vender mot Smørvika. Den andre ryggen begynner noe lenger inne på nordøstsida mot Ødegårdsbukta og fortsetter innover land.

Grunnfjellet på Styggås er det samme som en finner igjen i Bamble. Grunnen er kalkrik og vegetasjonen er artsrik. Framover odden og mot Smørvika er fjellet bart. Der er småkupert, med mange klover som har gode vokseplasser for planter. Innover åsene er det skog, i det nevnte søkket er det tett blandingsskog.

Det er tidligere rapportert funn av flueblomst på Styggås. Dette var en av årsakene til at dette stedet ble valgt som turmål.

Turen startet fra Ødegårdsbukta. Vi gikk sørøstover til det tidligere nevnte søkket, nordvestover gjennom dette, fram til vegen i åkerkanten, og langs vegen ned til Smørvika. Deretter fortsatte turen opp på fjellryggen og framover odden til Ødegårdsbukta og langs strandkanten tilbake.

Været var tidligere på dagen kaldt med litt regn. Under turen ble det en god del sol, slik at den rent "værmessig" ble vellykket.

Det ble registrert funn av ca. 70 forskjellige plantearter i løpet av turen. Flueblomsten fant vi ikke, men andre orkideer; fuglereir (*Neottia nidus-avis*), rødflangre (*Epipactis atrorubens*), nattfiol (*Platanthera bifolia*) og vårmarihånd (*Orchis mascula*). Av andre arter kan nevnes: Barlind (*Taxus baccata*), nikkesmelle (*Silene nutans*), skogvikke (*Vicia sylvatica*), engstorkenebb (*Geranium pratense*), stjernetistel (*Carlina vulgaris*) og dunhavre (*Avenula pubescens*).

Det var 17-18 deltakere på turen. Området ble ansett som interessant, og turen bør gjentas.

Olav Forberg

KILEN I KVITeseID 9. JUNI 1991

Den 9. juni deltok 9 personer på turen til Kilen i Kviteseid. Frammøtestedet denne dagen var Lunde jernbanestasjon. En liten runde rundt på stasjonsområdet ga oss funn av tårnurt (*Turritis glabra*) og sandskrinneblom (*Cardaminopsis arenosa*). På vegen til Kilen sprang en elg over vegen rett foran bilene. Alle

rakk heldigvis å bremse i tide. Etter at bilene var parkerte, fulgte vi det noe kuperte og myrlendte terrenget innover mot Svartpytt. Den sure berggrunnen i området (gneis og granitt), gir her en relativt åpen vegetasjon med mye lyng og gras. Middels høy furu er den dominerende tresorten. Av planter så vi; kvitlyng (*Andromeda polifolia*), skogstjerne (*Trientalis europaea*), rund soldogg

(*Drosera rotundifolia*), flekkmarihånd (*Dactylorhiza masculata*), linnea (*Linnaea borealis*), molte (*Rubus chamaemorus*), slåttestarr (*Carex nigra*), gråstarr (*C. canescens*), frynsestarr (*C. magellanica*), kornstarr (*C. panicea*), slirestarr (*C. vaginata*), tvebestarr (*C. dioica*) og bleikstarr (*C. pallescens*). Ved Svartpytt fantes det to forekomster av Finnmarkspors (*Ledum palustre*). Vi var heldige med tidspunktet som var valgt, for blomstringen var på sitt fineste. Det ble tatt mange bilder. Ved vannet fant vi også dystarr (*Carex limosa*) og trådstarr (*C. lasiocarpa*).

Det var rapportert om enda et funn av Finnmarkspors like i nærheten. Vi var noe usikre på lokaliteten, men greide å finne den. Det var en stor forekomst. Over et område på et drøyt mål fantes et felt som var tett av Finnmarkspors. Duften var herlig fra et tusentalls blomster. Det ble lett i enda et område hvor en forventet å finne mer Finnmarkspors. Denne gangen ble letingen resultatløs.

På tilbaketuren passerte vi ei myr hvor det ble registrert smalmarihand og parasollmose.

Fra Kilen og hjemover ble det flere stopp underveis.

Vi kjørte videre i retning Seljord, og stanset en stund i Fiskhøl. Her var det tidligere funnet søstermarihånd på solvendte grasbakker, men ingen var istand til å finne den denne dagen. Til gjengjeld fant vi: svarterteknapp i knopp (*Lathyrus niger*),

kranskonvall (*Polygonatum verticillatum*), fjellodnebregne (*Woodsia alpina*), firblad (*Paris quadrifolia*), skogvikke (*Viola sylvatica*), krattfiol (*Viola mirabilis*), lifiol (*V. montana*) og tyrihjelms (*Aconitum septentrionale*).

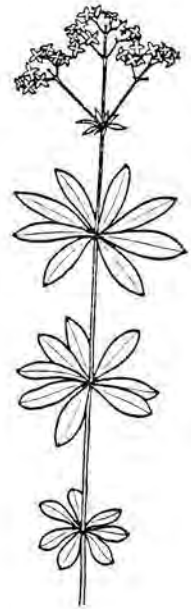
Vi kjørte videre langs Seljordsvannet til Brekkegrend. Dette stedet ligger i sørvestlia på Lifjell, og har praktfull utsikt mot Seljordsvannet. Vi fant et frodig område hvor det vokste; småengkall (*Rhinanthus minor*), gulaks (*Anthoxanthum odoratum*), vårmarihand

(*Dactylorhiza mascula*) og tjæreblom (*Viscaria vulgaris*). Søstermariehender (*Dactylorhiza sambucina*) fant vi også. Disse var i ferd med å blomstre av. Dessverre var der også huller i bakken etter at "søstre" var blitt gravd opp. Lenger nede i lia kom vi over sanikel (*Sanicula europaea*), myske (*Galium odoratum*), svarterteknapp, enghumleblom (*Geum rivale*), kratthumleblom (*G. urbanum*) + krysningen mellom de to sistnevnte.

En stopp i Ulefoss ga funn av parkrapp (*Poa chaixii*) og kvitfrytle (*Luzula luzuloides*).

Ertevikke (*Vicia pisiformis*) og dunhavre (*Arrhenatherum pubescens*) fant vi ved Fen (Gruveåsen).

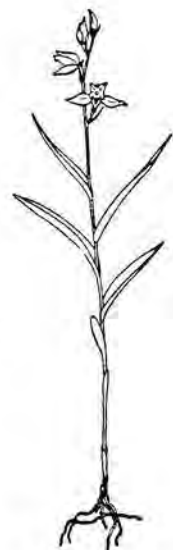
Bjørn Erik Halvorsen

HELGETUR TIL LÅRDAL I TOKKE 14. - 16. JUNI 1991

11 stk. hadde meldt seg på til helgeturen i Lårdal i Tokke 14.-16. juni. Turledere var Roger Halvorsen og Bjørn Erik Halvorsen. Berggrunnen i Lårdal er sandstein. Oppå denne sandsteinen ligger et solid dekke med moreneavsetninger i den sørvendte lia. Mye av dette området ligger som slåtteeenger med en svært variert flora. Mellom slåtteeengene er det skogsområder med tildels tett skog.

Noe som kan "fortelle" om det spesielle jordsmonnet er at det ble funnet hele 11 forskjellige orkidearter i Lårdalsområdet; vårmarihånd (*Orchis mascula*), søstermariehånd (*Dactylorhiza sambucina*), skogmariehånd (*Dactylorhiza fuchsia*), nattfiol (*Platanthera bifolia*), brudespore (*Gymnadenia conopsea*), hvit skogfrue (*Cephalanthera longifolia*), breiflangre (*Epipactis helleborine*), rødflangre (*E. atrorubens*), stortveblad (*Listera ovata*), småtveblad (*L. cordata*) og fuglereir (*Neottia nidus-avis*).

Botaniseringen startet fredag kveld ved at vi vandret langs bilvegen ut mot Sjausel. Det ble et par "avstikkere" opp i lia, dels på slåtteeenger og dels i skogen. Vi fant en mengde ulike blomsterarter, deriblant; Askerstorkenebb (*Geranium pyrenaicum*),

fagerknoppurt(*Centaurea scabiosa*), kvitdodre(*Bertea-roa incana*), fuglereir(*Neottia nidus-avis*), søstermarihånd, brudespore, lakrismjelt(*Astragalus glycyphyllos*) og stjernetistel(*Carlina vulgaris*).

På lørdag gikk vi gjennom Lårdal bygd og opp under Haddedalane. Underveis vokste det forvalurt(*Symphytum asperum*), Askerstorkenebb, skogforglemmegei(*Myosotis sylvatica*), svarterteknapp(*Lathyrus niger*), breiflangre, blåmunke(*Jasione montana*) og rødflangre pluss utallige mer vanlige "midtsommerplanter".

3 turdeltakere fortsatte videre bortover lia mot et område med metabasalt, som gir et svært godt grunnlag for diverse planter. Grunnen til at så få ble med til dette området, skyldtes at terrenget var så bratt. Her var det mye fint å finne, så det var strevet verdt, bl. annet ble det registrert bergfrue(*Saxifraga cotyledon*), grenmarasal(*Sorbus solepinnata*), skogflatbelg(*Lathyrus sylvestris*), bergperikum(*Hypericum montanum*), furuvintergrønn(*Pyrola chlorantha*), stjernetistel, stavklokke(*Campanula cervicaria*), skogfaks(*Bromus benekeni*), søstermarihånd, hvit skogfrue og fuglereir.

3 andre turdeltakere dro opp til Raudekre og gikk innover til det lille vannet ved Trisetnuten. På jordene ved Raudekre vokste søstermarihånd. Langs stien opp til Trisetnuten fant vi bl.a. ;tettegras (*Pinguicula vulgaris*), harestarr(*Carex leporina*), smørtelg(*Thelypteris limbosperma*), småtveblad, fjellmarikåpe(*Alchemilla alpina*), setergråurt(*Anaphalis sylvaticum*) og nikkevintergrønn(*Orthilia secunda*).

I myrområdene oppe ved Trisetnuten fikk vi se sveltstarr(*Carex pauciflora*), blåtopp(*Molinia caerulea*), stjernestarr(*C. echinata*), bukkeblad(*Menyanthes trifoliata*), gulstarr(*C. flava*), flekkmarihånd, perlevintergrønn(*Pyrola minor*), trådstarr(*C. lasiocarpa*) og geittelg(*Dryopteris dilatata*).

Lørdag kveld botaniserte vi i det samme området som vi hadde vært i kvelden før.

På søndag kjørte hele turfølget opp til Raudekre for å se på småtveblad, søstermarihånd og smørtelg. Vi oppdaget også en albino rød jonsokblom på jordene der oppe.

I Eidsborg besøkte vi Nistog husflidutstilling. Der var det mye fint å se, og det ble handlet både hatter, tepper og diverse annet. Langs vegen mellom Eidsborg og Høydalsmo så vi

spansk kjørvel(*Myrrhis odorata*), veivortemelk(*Euphorbia palustris*) og gul gåseblom(*Anthemis tinctoria*).

Det ble også en tur innom Gjuve i Dalane på veggen hjem, for å oppsøke en forekomst av vadderot(*Phyteuma spicatum*).

Bjørn Erik Halvorsen

Turen til Malmøya i Viksfjorden ved Larvik den 19. juni falt bort på grunn av dårlig vær.

TUR TIL BASSEBU 26. JUNI 1991

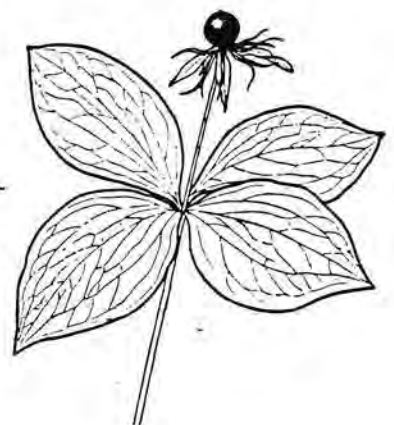
I turprogrammet var det den 26. juni satt opp en tur til Auen. Dels på grunn av værforholdene, og dels på grunn av at 6 km er en drøy strekning å gå i løpet av en kveldstur, ble turen avviklet i Bassebu-området. TBF håper ved en annen anledning å kunne besøke Auen-området for å se på den spennende kystvegetasjonen der.

8 stk. hadde møtt fram ved busstasjonen i Langangen for å være med på kveldens tur. Her ble det observert en plante som noen mente måtte være vårskrinneblom(*Arabidopsis thaliana*), mens andre ved å lese beskrivelsen i Lids flora, mente det måtte være svensk skrinneblom(*Cardaminopsis suecica*).

Bassebu ligger ved riksvegen mot Helgeroa mellom Langangen og Tvedalen. I dalsøkkene og kløftene er det en relativt frodig grobunn, både p.g.a. morenemateriale fra istida, og p.g.a. at området er gammel havbunn. Bergarten i området er Larvikitt. Den brytes i dagbrudd ved Saga, og brukes til prydstein. Landskapet er preget av tett krattskog, bratte koller og våte myrdrag.

Nede langs jordene ved Bassebu finnes en relativt rik engvegetasjon. Her kunne vi glede oss over synet av brunrot(*Scrophularia nodosa*), vendelrot(*Valeriana sambucifolia*), stakekarse(*Barbarea stricta*), sølvmure(*Potentilla argentea*), skogkløver(*Trifolium medium*), brønnkarse(*Rorippa palustris*), myrhatt(*Comarum palustre*), kvitrot (*Laserpitium latifolium*) og springfrø(*Impatiens noli-tangere*).

Vi fulgte den gamle gårdsvegen i retning mot Auen. Denne veggen er ikke lenger i bruk, da det er laget ny bilveg inn fra Saga. Den gamle veggen er idag bare farbar med traktor. Den er mer eller mindre

gjengrodd over lange strekninger. Her er det et variert grovkupert landskap. Dels går vegen gjennom åpent lende med rik bakkevegetasjon, dels gjennom gammel skog som er rik på lønn og hassel. Etter ca. 2 km kommer man ned til enger som benyttes til sauebeite.

Det var bare en person som fulgte vegen fram til disse engene. Han kunne fortelle om store myske-forekomster. Resten av gruppen fulgte vegen en snau kilometer nedover før den tok fatt på hjemvegen. Av plantearter så vi bl.a. ; leddved (*Lonicera xylosteum*), vivendel (*L. periclymenum*), firblad (*Paris quadrifolia*), myrtistel (*Cirsium palustre*), nikkevintergrønn (*Orthilia secunda*) og vasspepper (*Polygonum hydropiper*). Regnværet gjorde at vi ikke ble fristet til å identifisere gras- og starrartene i området. Ved 9-tiden var vi tilbake ved bilene.

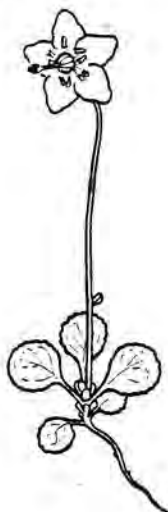
Bjørn Erik Halvorsen

TUR TIL SANDØYA 30. JUNI 1991

De 12 som ble med til Sandøya denne solrike sommerdagen, fikk en fin tur. Blomsterprakten var på sitt frodigste, og vi så mange plantearter.

Allerede ved ferjekaia på Dikkon fant vi den første flora-atlasarten, lodnestorkenebb (*Geranium molle*), voksende på fjellknausene. På engene like ved så vi hestehavre (*Arrhenatherum elatius*), stormaure (*Galium mollugo*), engnellik (*Dianthus deltoides*), sølvmure (*Potentilla argentea*) og geitskjegg (*Tragopogon pratensis*). I skogen ovenfor Dikkon fant vi to forekomster av Olavsstake (*Moneses uniflora*).

Turdeltakerne tok så vegen bort til sandtaket. Der var det en rik flora; nattlys (*Oenothera biennis*), oksetunge (*Anchusa officinalis*), ormehode (*Echium vulgare*), kvitdodre (*Berteroa incana*), bakkestjerne (*Erigeron acer*) og en rekke spirrende ullurt-planter (*Filago arvensis*) bl.a. Vi vandret videre mot skolebygningen. Veivesenet hadde nettopp vært og klippet i vegkantene, men likevel sto det igjen en del planter; berg-

gull(*Erysimum hieracifolium*), sypressvortemelk(*Euphorbia cyparissias*), småstorkenebb(*Geranium pusillum*), svartgallbær(*Bryonia alba*), markmalurt(*Artemisia campestris*) og såpeurt(*Saponaria officinalis*). Ved skolen tok vi den første matpausen.

Etterpå gikk ferden videre langs stien over mot Sandøybukta. Nede ved strandengene fant vi havsivaks(*Scirpus maritimus*), strandkvann(*Angelica litoralis*), lyssiv(*Juncus effusus*), tunbendel(*Spergularia rubra*) og tranehals(*Erodium cicutarium*).

Vi fortsatte å gå ned til sydøsttangen og opp på en kolle. Der ble det nok en pause. På berget like i nærheten var der mye broddbergknapp(*Sedum reflexum*).

Etter denne stoppen var det mange som valgte å dra hjemover, mens de som ble igjen satte kursen mot Smellkjeften. På vegen dit ble det funnet smalfrøstjerne(*Thalictrum simplex*). Nede ved bukta vokste det slakkstarr(*Carex remota*), klourt(*Lycopus europaeus*), myrhatt(*Comarum palustre*) og fjæresauløk(*Triglochin maritimum*). Langs sundet mot Løvøya var der en bestand av pors(*Myrica gale*).

Så gikk turen tilbake til ferjekaia via stien over åsen. Her var det lite "nytt" å finne, men det ble observert en breiflangre(*Epipactis helleborine*) ved "oksebåsen".

Nede ved ferjekaien fant vi veivortemelk(*Euphorbia esula*).

Bjørn Erik Halvorsen

SOMMEREKSKURSJON TIL BØVERDALEN 13. - 20. JULI 1991

Over 40 stykker hadde meldt seg på til sommerens hovedtur. Det var flere som tyvstartet, med overnatting på veien fredag kveld og litt botanisering i tillegg. En gruppe på åtte overnattet på Lillehammer. De stoppet ved Moelv-brua for å lete i vegkanten etter kåltistel(*Cirsium oleraceum*).

Neste dag bragte mange opplevelser på ferden nordover. Sudetlok(*Cystopteris sudetica*) sto i tett skog ved Bårdsengbekken vest for Tretten, et område som er denne delikate bregnens eneste voksested i Norden. Ikke langt unna, var russeburkne(*Diplazium sibiricum*), som er like sjelden. Litt lenger nord, ovenfor Roåkerset-
rene fant vi skogranke(*Clematis alpina*) i området rundt Kiliknappen. Den vokste, sitt navn tro, høyt oppe i noen bratte fjellvegger. Mens botanikerne karret seg oppover, kretset våkene over og skjelte

på disse inntrengerne i deres revir. Det er bare fra disse traktene i Norden at denne sarte slektningen av hagens clematis-arter er kjent.

Men nå måtte vi ta strake vegen til Lom og så sørover mot Bøvertun turiststasjon. Der hadde deltakerne fra alle kanter - Grenland, Vestfold, Stavanger, Moss, Oslo, - ja, til og med Kungälv var representert, samlet seg i god tid før oppholdets første måltid. Og vi ble ikke skuffet. Vertskapet viste seg å være fire av de blideste og tvers igjennom hyggeligste unge mennesker man kunne ønske å treffe. Der var ikke nei i deres munn. Mat kunne de lage også. Vi ble rent bortskjemte med tre-retters middag hver dag. Vi fikk servert laks, reinsdyrsteik, spekemat, rømmegrøt med tilbehør, jordbær til dessert, for ikke å snakke om molter! Og få kommer til å glemme det sprøe, deilige rømmebrødet vi fikk servert til kaffen, det var en lokal spesialitet.

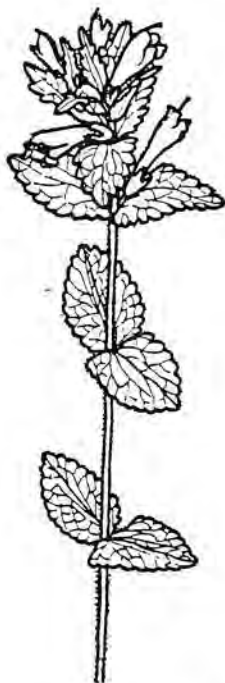

Men det var botanikk som trakk oss hit, og området var utrolig frodig. Vi talte fort over tjue arter på en liten berghyllje ved vegkanten. Første dag, søndagen, tilbrakte vi med vårt vante bedagelige tempo i liene langs Bøvertunvannet nord for turiststasjonen. Det varte ikke lenge før vi hadde oppdaget skåresildre (*Saxifraga adscendens*), fjellarve (*Cerastium alpinum*), snøsøte (*Gentiana nivalis*), norsk vintergrønn (*Pyrola norvegica*), bergveronika (*Veronica fruticans*), rødflangre (*Epipogium atrorubens*), fjellstjerneblom (*Stellaria calycan*

cantha), og dagens første godbiter; rosekarse (*Braya linearis*) og lodnebergknapp (*Sedum villosum*). Disse var sikkert nye bekjentskaper for mange. Den siste viste seg å være vanlig i vegkantene, til glede for alle som frydet seg over dens vakre rosa blomster.

Været var ustadig, med lette regnbyger av og til, men alle var forberedte på det. Dessuten, ved nordenden av vannet var det ymtet om en lokalitet av lapprose (*Rhododendron lapponicum*), så ingen hadde tenkt å la seg avskrekke av litt fuktighet! Vi fant omsider fram til stedet. Plantene var ikke lette å oppdage, avblomstrede som de var. Men iherdigheten lønte seg, og her vokste denne dvergbusken med fjellkurle (*Chamorchis alpina*) som nærmeste nabo! Vi unte oss en matpause i dette

fornemme selskapet, men man måtte undersøke stedet grundig før man torde å sette seg! Noen flotte standere av blindurt (*Silene wahlbergella*) ble også behørig beundret. Dessuten vanket det mange gamle kjenninger: svarttopp (*Bartsia alpina*), reinrose (*Dryas octopetala*), kvitkurle (*Leucorchis albida*), tyrihjel (Aconitum septentrionale) og jåblom (*Parnassia palustris*). Noen få iherdige tok vegen tilbake over fjellryggen langs vannet, Høyrokampen. Der var det fin utsikt over det mektige fjellandskapet. Men de fleste nøyde seg med å gå samme vegen tilbake igjen. De som tok seg over fjellryggen fant en tidligere kjent forekomst av marisko (*Cypripedium calceolus*) i krattene

på veg oppover, de var avblomstret, de også. Denne dagen var den eneste hvor vi gikk i nogenlunde samlet flokk.

Allerede neste dag var det noen som hadde lyst til å prøve krefte i fjellet. De tok bussen ned til Krossbu for å gå opp til Storevatnet og tilbake til Bøvertun igjen. Andre tok heller en tur til Lom for å se på stein, lokalkultur og historiske minnesmerker. Og slik ble det resten av uka - alle gjorde det de hadde mest glede av og krefter til. Om kvelden delte vi hverandres opplevelser. Denne beretningen kan bare dekke en del av alt som ble opplevd i denne korte sommeruka.

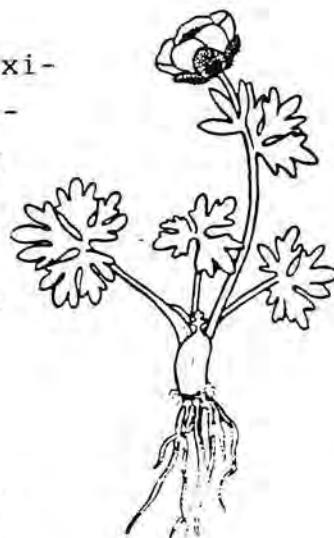
Mandagen åpnet med strålende vær, men skyene var aldri langt unna. Dagen skulle by på en dramatik som få kunne ha tenkt seg. Vi skulle opp den bratte skråningen like over vegen fra Bøvertun, opp mot Høyfjellet, men hadde ikke klatret en time før Petter skled utfor et stup og var nær ved å havne i elva. Noen av mennene klarte å føre ham til et tryggere sted, men det hadde vært ufor-svarlig å prøve på å flytte ham videre, og legehelikopter ble tilkalt. Det gikk jo bra, som kjent. Redningsaksjonen var imponerende, med båren dinglende under helikopteret høyt over fjellsiden. Da legen ikke fant alvorlige skader, ble Petter kjørt med ambulanse til Lillehammer sykehus.

Da var det flere som valgte å ta det litt mer med ro resten av dagen. Noen kjørte inn til Leirvassbu fjellstue, og oppdaget fine forekomster av isssoleie (*Ranunculus glacialis*). Andre fortsatte ferden oppover i liene. Her var det så mye vakkert å se at sinnene etterhvert falt til ro igjen for dem også. Det nevnes bare: gullmyrklegg (*Pedicularis oederi*), fjellskrinneblom (*Arabis alpina*),

trefingerurt (*Sibbaldia procumbens*), fjellfiol (*Viola biflora*), fjelljamne (*Diphasium alpinum*), snøbakkestjerne (*Erigeron borealis*), rødsildre (*Saxifraga oppositifolia*) og greplyng (*Loiseleuria procumbens*). Fra toppen kunne man skue vidt omkring i kjempenes rike. Fjellet har så mye skjønnhet å by på, men det krever ofte mye også.

Været hadde etterhvert blitt så strålende at den kvelden bestemte vi oss for å gi oss i kast med Galdhøpiggen neste dag. En av vertskapet er registrert brefører, så den siden av saken var i orden. Om morgenen hadde værgudene dessverre ombestemt seg. Truende skyer samlet seg fra alle kanter, men en iherdig gruppe på over tjue lot seg ikke skremme. Vi kjørte de lange, tildels bratte skråningene opp mot Juvasshytta, og tenkte på dem som tidligere hadde slitt seg oppover her til beins, kanskje ved hjelp av naturlige, ikke motoriserte hestekrefter. Det var mye folk rundt hytta, og forundringen var sikkert stor da de så gjengen som styrtet ut av bilene med fotoapparatene klare og samlet seg rundt tuer med strå og annet småtteri blant steinene. Her var det mye fint: tuesildre (*Saxifraga cespitosa*), fjellarve (*Cerastium alpinum*), tuearve (*Minuartia biflora*), issoleie, snøarve (*Cerastium arcticum*), rødsildre i full blomst, og en virkelig godbit, tinderublom (*Draba cacuminum*). Så startet vi på den lange vegen mot Styggebreen. Stien ble mer og mer "vill", steinblokkene lå strødd, men issoleia ga seg ikke før vi nådde det første snøfeltet. Ved noen steinhauger like før breen stoppet vi for å styrke oss på medbrakt nistemat. Så var det til å iføre oss tauet som skulle binde oss sammen, og gi oss breen i vold. Det var en ny opplevelse for de fleste, og det tok en stund før vi lærte å avpasse gangfarten til hverandre. Men vi klarte det, vi inspiserte sprekker i breen, og slet oss oppover de siste bratte bakkene mot hytta på toppen. Før vi kom så langt, var snøen begynt å dale ned i store filler, så utsikten var begrenset. Men vi har vært der!

Vi våknet onsdag til gråvær igjen. Sola uteble, men det gjorde regnet også. Noen bestemte seg for en tur til Lom, andre tuslet sørover vegen og fant utrolig mye fint i vegkantene. Man kan ikke annet enn å forundre seg over alt det som klarer å skaffe seg levestandarder i fjellets ubønhørlige og lunefulle rike. Plantene holder seg lavt i terrenget, danner tette tuer som holder på varmen og kler seg i et pelsverk av hår i samme øyemed. De dekker

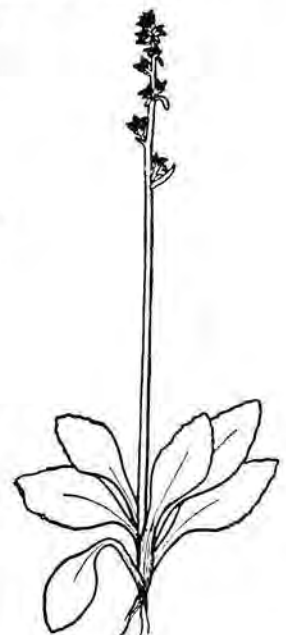

seg med voksbelegg som ikke slipper ut fuktigheten, og de har hastverk! Det nytter ikke å somle bort en kort fjellsommer! Snøsildre (*Saxifraga nivalis*) vokste i en fjellsprekk, og på berghyller så vi knoppsildre (*S. cernua*), fjellfrøstjerne (*Thalictrum alpinum*), grønnburkne (*Asplenium viride*), kvitmjølke (*Epilobium lactiflorum*) og setermjelt (*Astragalus alpinus*). På en grusslette nede ved elva var et sjeldent funn, en vivipar forekomst av Herjedalsrapp (*Poa alpigena* x *alpina*), altså en krysning mellom seterrapp og fjellrapp. Noen fine tuer med blårapp (*Poa glauca*) fantes på samme sted. For et fargespill det er i slike strå når man gransker dem fra nært hold! Den andre sida av elva lokket stadig, og det var tre-fire dristige som vadet over, mens andre dro tilbake til Bøvertun igjen og rodde

over i båt. Engene her bød på mange opplevelser. Området var gyllent med gullmyrklegg. Bjørnebrodd (*Tofieldia pusilla*) fant vi, og dvergjamne (*Selaginella selaginoides*), fjellfrøstjerne, svarttopp og grønnkurle (*Coeloglossum viride*). Vi løfter øynene fra bakken av og til, vi botanikere også, og vi var så heldige å få se en blåstrupe som satt på en stein noen meter fra oss. Det hadde vært en rolig, men tilfredsstillende dag. Men en ting hadde vi ikke klart å finne enda, og det var stivsildre (*Saxifraga hieracifolia*).

Vår nest siste dag skulle vies en jakt på dette bisentriske vesen. Den vokser altså både nord og sør for vannskillet, og i Jotunheimen skulle den finnes. Vi kjørte opp til Bøverkinn, for så å vandre innover mot Leirhøi og Borgakampen - et utrolig fint område, med myrer, små fjellvann og frodige berghyller. Der var mye fint å se, men stivsildra klarer å gjemme seg for oss! Vi hadde ikke gått langt før vi sto midt oppi en veritabel eng med marinøkler (*Botrychium lunaria*) med noen spredte fjellmarinøkler (*B. borealis*) innimellom. Rundt myrene vokste myrsauløk (*Triglochin palustris*), bukkeblad (*Menyanthes trifoliata*) og dvergsoleie (*Ranunculus pygmaeus*). I berghyllene fant vi snøsildre og fjellarve igjen, og overalt vokste det rynkevier (*Salix reticulata*) med vakre mønstrede blader, og tuer med lubne svart-

aks(*Trisetum spicatum*). Bleikmyrklegg(*Pedicularis lapponica*) var også ofte å se. Den var ikke så flott som "fetteren" gullmyrklegg, men den hadde en duft som roser. Fjelltistel eller løvtistel(*Saussurea alpina*) var såvidt kommet i blomst på gunstige steder. Planter som vi kjenner godt fra lavlandet synes å ha en annen utforming her oppe i fjellet, og de har sterkere farge. Gullris(*Solidago virgaurea*) er kortere og med tettere blomsterklaser. Blåklokke(*Campanula rotundifolia*) er dypere blå og har merkbart større blomster. Den har til tider blitt betraktet som egen underart.

Fra høydene hadde vi hatt flott utsikt mot Høydalsvannet. Vi bestemte oss for å kjøre innom der på vegen hjem. Bilene ble parkert ved Vassenden, og vi gikk innover langs nordsiden av vannet. Her vokste evjesoleie(*Ranunculus reptans*) og en mengde med snømyrull(*Eriophorum scheuchzeri*). I liene var det flekkmarihånd(*Dactylorhiza maculata*), grasstjerneblom(*Stellaria graminea*), bakkestjerne(*Erigeron acer*), flere blåklokker, fjelløyentrøst(*Euphrasia frigida*), og den allestedsnærværende harerug(*Polygonum viviparum*), men igjen ingen stivsildre.

I vegskråningen fikk vi med småbergknapp(*Sedum annuum*) før vi måtte dra for å rekke kveldsmåltidet. Det kunne vi ikke gå glipp av - stivsildre eller ei!

Den siste dagen var vi igjen spredt i grupper som hver for seg prøvde å få med seg det som ikke var rukket hittil. Noen kjørte til Lom for å se på steinmuseet der. På tilbakevegen kjørte de den gamle vegen gjennom den egentlige Bøverdalen. Den tar av nordover ved Slåligrendi og følger elva Bøvri sørvestover til Dalsvannet, og videre til Vassenden. Her fantes et kulturpåvirket fjell-landskap, med tydelige tegn etter seterdrift. Og her vokste det utrolig mye fint, fra bergfrue(*Saxifraga cotyledon*) i bergsprekker ved vegkanten, til blåmjelt(*Astragalus norvegicus*), reinmjelt(*Oxytropis lapponica*), lodnebergknapp, grøftesoleie(*Ranunculus flammula*), og mange av de vanlige fjellplantene som var blitt til "gamle venner" i denne korte uka.

En mindre gruppe valgte å undersøke den frodige Dumdalen, oppover elva Dumma til Svarttjern, det er en stigning på 300 meter. Her var det også mye fint å se, av gjengangere såvel som av nye funn. Fjelløyentrøst fantes overalt, og fine rosenrot(*Sedum rosea*). Snøsildra sto i full blomst enda, der var fjellskrinneblom, fjellarve, tuesildre, og mengder av fjellkattefot(*Antennaria alpina*).

Grasiøse fjellburkner (*Athyrium distentifolium*) pyntet opp som i den flotteste park. Rosa blomster lyste fra ørsmå greplyng og fjelltjæreblom (*Lychnis alpina*). Men høydepunktet var kanskje funnet av en meldt lokalitet av jøkulstarr (*Carex rufina*) i vannkanten ned mot Svarttjern. Alle hadde noe å fortelle om rundt bordene denne siste kvelden. Så sto det bare igjen å ta avskjed med gode venner fra fjern og nær neste morgen før alle var klare til å kjøre den lange vegen hjemover etter denne minnerike uka. Vegen ble lengre enn strengt tatt nødvendig for noen iherdige blomsterjegere. Ferden gikk nedover mot Valdresflya, med første stopp like forbi Hindseter, hvor det var en helt sikker forekomst av stivsildre. Men heller ikke her lyktes det å spore opp dette så unnvikende lille vesen. Regnet hadde nå meldt sine klare intensjoner, og gjort sitt beste for å sette en demper på blomsterlysten. Men så lett gir vi ikke opp! Om ikke stivsildre var samarbeidsvillig, så fantes det andre som kunne være det! Urvalmuen (*Papaver radicum*, var. *relictum*) lokket, og turen gikk over det forblåste Slettefjell og ned til Helins strender. Fra de bratte skråningene opp mot Gilafjellet kom vi ned igjen, gjennomvåte men gledesstrålende. Dagen var reddet! Men nå lakk det mot kvelds, og det bestilte nattlosjiet var langt unna. Så da vi fant et koselig pensjonat i Leira, slo vi til og heller utsatte utforskningen av Etne-dal til neste dag. Og det lønte seg. Været ble brukbart, og selvom vegen var lang og av varierende kvalitet, så var vi igjen blitt optimister. Og riktignok, i Nord-Etnedal fant vi den, først noen få eksemplarer i vegkanten, så lenger borte en hel eng med skjeggklokker (*Campanula barbata*). Denne nydelige planten har sin eneste vokseplass i Norden i dette området, og ellers finnes den ikke før man kommer ned til Alpene og Karpatene. Sommerturen endte med jubel!

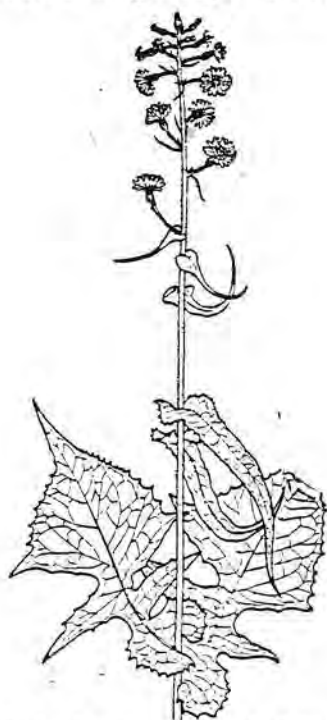
Priscilla Hansen

TUR TIL LUKSEFJELL 4. AUGUST 1991

Turen var planlagt med kambrosilurområdet ved Eiangen som mål. På grunn av vegarbeide kom vi ikke til Eiangen. Derfor ble Laureise-myrr ved Presteseter valgt som erstatning.

Tolv deltakere fordelt på fire biler reiste i et nydelig sommer-vær ut fra Gjerpen Ungdomsskole. Noen av oss sto riktignok og ventet ved barneskolen, men den misforståelsen ble hurtig oppklart.

Fra vår parkeringsplass ved Ørjevann beveget vi oss med botaniker-fart mot målet. Dette området er relativt artsfattig, men noe fant vi da. Hør nå bare: vendelrot (*Valeriana sambucifolia*), turt (*Lac-tuca alpina*), småsmelle (*Silene rupestris*), skoggråurt (*Gnaphalium*

sylvaticum), tyrihjelms (*Aconitum septentrio-nale*), småbergknapp (*Sedum annuum*), molte (*Ru-bus chamaemorus*), stjernesildre (*Saxifraga stellaris*), legeveronika (*Veronica officinalis*), tveskjeggveronika (*V. chamaedrys*), linnea (*Linn-aea borealis*), piggknopp, dvergbjørk (*Betula nana*), frynsestarr (*Carex magellanica*) og mys-kegras (*Milium effusum*).

Etter en lang pause ved Lauvreisemyr, fant vi ut at turen ble for kort og artene for få, så alle var enige om å legge tilbaketuren over Steinbruvann. Terrenget her oppe er pre-get av myr og bjørkeskog, og det har et høy-fjellsaktig utseende. Området ligger ca. 700 meter over havet.

Vel framme ved Steinbruvann, våknet "vikingånden" i flere av oss, og dermed ble det bading. Til tross for et etter hvert heller dis-ig vær, holdt temperaturen seg godt over det normale. Alt i alt ble det en deilig dag.

Torbjørn Skifjeld

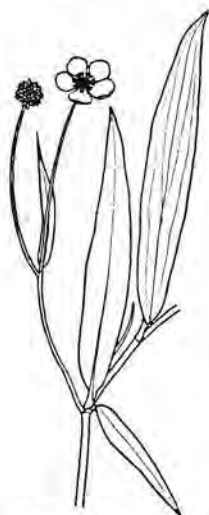
HOF I VESTFOLD 18. AUGUST 1991

Når det er varslet en tur i myrområder, kan vi som regel regne med stor interesse. Denne søndagen hadde vel 20 møtt opp ved samleplatsen i Hof sentrum. Det var med mange fra Larvik lokal-lag. Kjøreturen dit hadde gått gjennom tildels kraftige regnbygger, men innen alle var samlet, hadde himmelen klarnet. Resten av dagen hadde vi en strålende sol som bare en gang iblant lek-te gjemsel med oss bak skyene.

Turen gikk først til en liten elv, Lianelva, som krysser vegen ikke langt fra Rønneberg gård, et par kilometer sørøst for Hof sentrum. Det var berettet om en forekomst av kjempesoleie (*Ranunculus lingua*) her, og vi ble ikke skuffet. Den vokste tett i tett både ute i vannet og langs de gjørmete breddene. For å ta den i nærmere øyesyn vasset vi gjennom en sann skog av strutsevinge (*Matteuccia struthiopteris*) og forbi en fin forekomst av springfrø (*Impatiens nolle-tangere*).

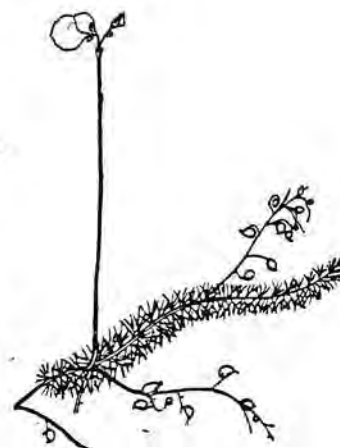
Området var utrolig frodig. Langs vannet var det et krattområde og på den andre sida av dette lå et stort myrområde. Blomstringen

hadde vært flott i år, og det var enda mye som sto i fullt flor - geiterams (*Epilobium angustifolium*), fredløs (*Lysimachia vulgaris*), åkermynte (*Mentha arvensis*), slyngsøtvier (*Solanum dulcamara*) og klourt (*Lycopus europaeus*), bare for å nevne noen. Ute i myra fant vi gytjeblererot (*Utricularia intermedia*), småpiggnopp (*Sparganium minimum*), vassgro (*Alsima plantago-aquatica*) og krypsivaks (*Scirpus pumilus*). Men her gikk vi bokstavelig talt på bevende grunn,

og det var ikke så rent få som "plumpa", med det resultat at gjørma rakk over støvlene. Men man gir seg ikke når området står spekket med gule blærerot-blomster, og lokker med godbiter som nystepiggnopp (*Sparganium glomeratum*).

Sola nærmet seg senitet, og vi fant tida inne til å se etter et sted å innta nisten. Vi dro videre, forbi Hof kirke og inn til Vikevatnet. Der lå det en badestrand, men et skilt fortalte om giftige alger og advarte mot bading. Uforferdet undersøkte vi floraen i strandkanten, hvor det vokste beitestarr (*Carex oederi*),

deretter satte vi oss i graset for å ta en vel-
fortjent pause. Etterpå ruslet vi videre langs
vannet gjennom en "urskog" av mannshøye elvesnell-
er (*Equisetum fluviatile*), og fikk med oss vass-
pepper (*Polygonum hydropiper*), sjøsivaks (*Scirpus
lacustris*), veikveronika (*Veronica scutellata*) og
småslirekne (*Polygonum minus*). På veggen tilbake
til bilene fant vi flotte eksemplarer av flikbrøns-
le (*Bidens tripartita*) langs en åkerkant.

For noen innebar turen hjemover en stopp ved Vindfjellhytta for
å smake på rømmegrøten, en snarvisitt til en forekomst av blod-
topp (*Sanguisorba officinalis*) bak Gjerpen kirke, og til slutt
et besøk ved Aarhus organiske prøvefelt. Her vokste det mye fint
utenom selve grønnsakene; vendekløver (*Trifolium resupinatum*),
aleksandrinakløver (*T. alexandrinum*), gullupin (*Lupinus luteus*),
smallupin (*L. angustifolius*), grønt hønsegras (*Polygonum pallidum*),
og den nydelige blodkløver (*Trifolium incarnatum*). Man kan trygt
si at vi reiste hjem mette av inntrykk!

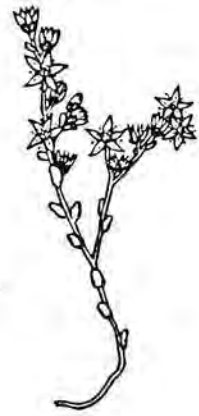
Priscilla Hansen

VESTRE RAUENE I KRAGERØ 25. AUGUST 1991

Lørdagskvelden var det få som trodde at det skulle bli noe av
turen neste dag. Regn og vind er ikke ønskevær for en øytur. Men
hell og lykke fulgte oss igjen, og værgudene formelig strålte
mot de vel 20 som fant veggen til Blindtarmen i Kragerø denne per-
fekte seinsommerdagen. Vestre Rauene er en gruppe på tre tidlig-
ere bebodde øyer, samt et utall små holmer, faktisk var det i sin
tid en losstasjon her. Taxibåten førte oss til den største øya,
vi gikk i land like ved en riktig fin badeplass, som vi seinere
kom tilbake til. Hyttene var for det meste forlatte for sesongen,
og vi kunne vandre fritt over øyas tiltalende landskap. Så vel-
dig mye nytt ble det ikke funnet, og slett ikke noe oppsiktsvekk-
ende, men det faktum satte ingen demper på deltakernes humør!
Det var en fryd å ta seg over glatte svaberg, lynnhei eller kratt
og bare nyte tilværelsen.

Det ble naturligvis fotografert en del, for det manglet ikke på

fotogene planter. Like etter at vi gikk i land så vi kystbergknapp (*Sedum anglicum*), og ikke langt fra den, strødd utover steinene, bitterbergknapp (*Sedum acre*). Det var flere små dammer på øya som så ut til å ha klart seg forbausende bra under sommertørken. Her vokste vasshår (*Callitriche* - arten ikke nærmere bestemt), og her var det også flotgras (*Sparganium angustifolium*). Ved siden av en annen dam fant vi vassgro (*Alisma plantago-aquatica*). Klustersvineblom (*Senecio viscosus*) vokste nedi en kløft sammen med sløke (*Angelica sylvestris*). Ved vannsiget ned til en bukt så vi strandmelde (*Atriplex littoralis*) og tangmelde (*A. prostrata*). Harekløver (*Trifolium arvense*) vokste like ved en av hyttene på øya, og i en bukt fant vi rotfast japansk drivtang for første gang. Under noe kratt sto en nydelig bestand av hvit røsslyng (*Calluna vulgaris*), og litt lengre borte risslirekne (*Polygonum patulum*). Helt oppe på det høyeste punktet på øya vokste ormehode (*Echium vulgare*) og gullkrage (*Chrysanthemum segetum*), og på et hyttetun et lite eksemplar av kamilleblom (*Chamomilla recutita*). Mens vi gikk kunne vi nyte saftige bjørnebær (*Rubus*, ikke nærmere bestemt art). Krattet, som hadde funnet en lun vokseplass mot en bergvegg, bar allerede fullmodne bær. Enda en lokalitet av japansk drivtang ble konstatert før vi nådde tilbake til utgangspunktet etter en rundtur på hovedøya. Vi bestemte oss for å ta matpause ved den fine badeplassen, som ble flittig benyttet. Vannet var herlig, og medbrakt niste smakte som den bare kan ute i frisk luft med nydelige omgivelser. Noen benyttet anledningen til å svømme over sundet til den østligste av øyene for å se litt nærmere på floraen der, før vi samlet oss på kaien for å vente på taxibåten som skulle bringe oss tilbake til fastlandet.

Priscilla Hansen

LANDTJØNN I SAUHERAD
1. SEPTEMBER 1991

De som ble med på turen til Landtjønn i Sauherad møttes ved Nordagutu stasjon, og bilte inn til bommen på Landtjønnvegen.

Turlederen ga først en orientering om motivene for vern av myrer. (Disse kan være av landskapsmessig art, myrene utjevner flom, de kan være truet av utgrøfting, de er vokseplass for en del sjeldne og spesielle planter, og de er "historiske arkiv"). De tre myrene Landtjønnmyra, Løkjin og myra rundt Rogholt-tjenn er fredet som myrreservater i medhold av naturvernloven.

Ruta som ble fulgt, var at turdeltakerne gikk skogsbilvegen inn til Løkjin, langs myr og vann fra utløpet av Landtjønn inn til Landtjønnstulen, der det ble en rast. Deretter gikk turen over sørsida av myra til Rogholt-tjenn med retur til bilene.

Myrene ved Landtjønn er relativt ordinære og fattige, men de viser fine eksempler på forskjellige typer av nydannelse; gjengroing av vann, nedbørsmyr, og flommyr ved oversvømmelse av bekk. Plantelivet er lite

spesielt, det ble derfor ikke funnet noen sjeldenheter.

Pors(*Myrica gale*) vokste på alle tre myrene, men den er her antakelig på sin indre grense mot innlandet, kystplante som den er. Myrene var dominerte av torvmoser av forskjellige slag, videre flaskestarr(*Carex rostrata*), kvitmyrak(*Rhynchospora alba*), blåtopp(*Molinia caerulea*) og bjønnskjegg(*Scirpus caespitosus*). Ved utløpet av Løkjin fantes kastanjesiv(*Juncus castaneus*). Tranebær(*Oxycoccus quadripetalus*) var der mye av, sammen med kvitlyng(*Andromeda polifolia*).

Svært dårlig frammøte forhindret ikke at vi tre som deltok hadde en fin tur.

Sigmund Tvermyr

SOPPTUR I BAMBLE 15. SEPTEMBER 1991

Det var 17 deltakere med på høstens sopptur. Turen hadde sitt utgangspunkt ved Bamblegårdene, og ruta som ble fulgt gikk rundt og mellom Bamble- og Kverntjenn. Vi gikk i bekkekløfter og fint sopp-terreng. Området fungerte som sauebeite, og det var i tillegg svært tørt i skogen, derfor var der lite sopp å finne.

Men noe ble det da i korgene, viste det seg.

Utav skivesopper fant vi: rød fluesopp (*Amanita muscaria*), honningsopp (*Armillaria mellea*), skarlagenvokssopp (*Hygrophones puniceus*), vanlig pluggsopp (*Paxillus involutus*), mild rødkremle og svovelsopp.

Vanlig kantarell fant vi ikke, men derimot den falske (*Hyphoropsis aurantiaca*). Gullgaffel (*Calocera viscosa*) var lett å få øye på, med sin lysende farge. En røyksopp vi så, var noe vanskelig å bestemme.

Av rørsopper greide vi å "oppspore" smørsopp (*Suillus luteus*), seig kusopp (*Suillus bovinus*), steinsopp (*Boletus edulis*), svartbrun rørsopp (*Boletus badius*) og brunskrubb (*Leccinum scabrum*).

De forskjellige kjukene hadde selvsagt greid seg godt i tørken, og vi registrerte franskbrødsopp (*Albatrellus confluens*), knuskkjuke (*Fomes fomentarius*), knivkjuke (*Piptoporus betulinus*), rødbrandkjuke (*Fomitopsis pinicola*), fiolkjuke, og ildkjuke (*Phellinus ignarius*).

I tillegg fant vi en del rødskivesopper, samt småsopper som vi ikke klarte å bestemme.

Anne Vinorum

URTERIKE SLÅTTEENGER I TELEMARK 9. OKTOBER 1991

Høstens første innemøte hadde samlet nesten 30 medlemmer som kom for å høre Ann Norderhaug, forsker ved Norsk institutt for naturforskning, eller NINA som det kalles til daglig. De siste to årene har hun drevet med registrering av gamle slåtteenger i Telemark. Dette er en del av et større prosjekt, som dessuten omfatter Nordland, Sogn og Fjordane og Oppland. Hun hadde med seg noen fine

bilder, både av landskapet og av dets flora.

Slåtteeenger er en del av det vi kaller for kulturlandskap, og hun begynte med å forklare hva vi mener med dette uttrykket. I videste forstand menes det ethvert landskap som er blitt påvirket av mennesker på en eller annen måte. Det kan være alt fra seterdrift til mekanisert landbruk med enorme åkre, fra enkle bosetninger til tettbebyggelse og industriområder. Men vanligvis er det snakk om påvirkning ved jordbruksaktiviteter. Spor etter tradisjonsrike driftsformer utført med enkle redskaper, f.eks. slåing, beiting og lauring, er i ferd med å forsvinne. Når graset ikke lenger slås eller beites, overtar skogen snart. Her i landet er åpent landskap stort sett skapt av mennesker.

I Sverige har man holdt på lengre med registrering av kulturlandskap enn her i Norge. Nordhaug viste en tabell herfra over utviklingen i jordbruksformer fra 1880-tallet og fram til idag. De tradisjonelle formene var i begynnelsen enerådende, mens de idag stort sett er borte. De var karakterisert av et fint samspill mellom menneskene, deres husdyr og naturen. Gras som ble slått og skog som ble lauret skaffet mat til husdyr, og husdyrgjødsel gjorde det mulig med dyrkede åkre, som i sin tur skaffet en mer variert kost til menneskene.

I 1989 ble det foretatt en registrering av slåtteeenger og beitemarker i Vestfold, hvor det ikke ble konstatert noen spor etter slåtteeenger. I Telemark står det bedre til med disse, mens beitemarksregistrering ikke er blitt foretatt her ennå. Øvre Telemark viser et typisk husdyr- og småbruks-landskap, men nå går det nedover med husdyrhold til fordel for korndyrking. Livet var hardt før i tida, og man måtte utnytte alt som naturen kunne tilby. Fjellenger ble slått om høsten, og høyet ble ofte fraktet ned på vinterføre. Foret til dyrene ble supplert med ris fra forskjellige slags trær.

I og med at menneskene ryddet og slo graset, ble vekstvilkåret for lyskrevende arter bedre, og de ble mer tallrike. Når deres voksesteder gror igjen, forsvinner også de. Økoforsk-prosjektet omfatter også registrering av artene som finnes i det gamle kulturlandskapet, og av forskjellene i denne floraen fra nord til sør og øst til vest, fra lavlandet til fjellet, fra våt- til tørrmark, og fra fattig- til rikmark. Engene med ballblom (*Trollius europaeus*), for eksempel, er typiske nordover, mens lauvtistel (*Saussurea alpina*) og jåblom (*Parnassia palustris*) finnes overalt i fjellstrøk sørover. Marianøkleblom (*Primula veris*) finnes i sør,

kusymre (*Primula vulgaris*) i vest, og fjellnøkleblom (*Primula scandinavica*) i vest og nord. Blåklokke (*Campanula rotundifolia*) og småengkall (*Rhinanthus minor*) finnes i hele landet. Den sistnevnte var et kalendermerke, men den var dårlig som dyrefor, og bøndene ville helst ikke ha for mye av den i engene. Prestekrage (*Leucanthemum vulgare*) har etablert seg i sør, mens den i nord er sterkt avhengig av slått. Rødknapp (*Knautia arvensis*) vokser nord til Troms. Den seige stilken ble ofte brukt til å prøve om ljåen var skarp nok!

Slåtteeenger er mer artsrike enn beitemarker, de er mer dominerte av grasarter. Ellers viser det seg at man finner flest arter der det aldri har vært pløyd, sådd eller gjødslet. Vi så bilder av enger med blant annet; brudespore (*Gymnadenia conopsea*), gjeldkarve (*Pimpinella saxifraga*), rødkløver (*Trifolium pratense*), smørblomst (*Ranunculus acris*), skogstorkenebb (*Geranium sylvaticum*), jonsokblom (*Silene dioica*), vill-lin (*Linum catharticum*), flekkgrisøre (*Hypochoeris maculata*), ormetunge (*Ophioglossum vulgatum*), og naturligvis Telemarks fylkesblomst søstermarihånd (*Dactylorhiza sambucina*). Den kan bli svært gammel, men det er relativt få eksemplarer i en bestand som setter frø hvert år. Den er sterkt lysavhengig. Engene hvor den vokser må slåes for at vi fortsatt skal kunne beholde den i fylket vårt.

Dette kulturlandskapet må nemlig ikke bare vernes, det må ha skjøtsel hvis det skal overleve. Her er det to oppgaver som botaniske foreninger skulle kunne hjelpe til med:

1. registrere det som finnes av botaniske verdier i disse områdene, og gjøre myndighetene oppmerksomme på problemet.
2. hjelpe til med skjøtsel, som omfatter rydding av kratt og slåing av engene på seinsommeren. Det er 100 enger på Gotland som holdes i hevd på denne måten.

Ann Norderhaug ivrer for sin sak. Hun mente at lokalkjente ofte er interesserte i skjøtsel, men at det trengs en koordinerende instans for at innsatsen skal monne. Interessen blant tilhørerne uteble ikke. Det kom spørsmål om hvor det finnes verneverdige slåtteeenger i Telemark. Norderhaug hadde med kart, og Roger fikk notert flere steder. Kanskje vår tradisjonelle helgetur om for-

sommeren kunne brukes til registrering på bestemte steder, mens en ny helgetur på ettersommeren kunne brukes til dugnad på de samme stedene?

Priscilla Hansen

